

Linnéuniversitetet

LÄRARPROGRAMMET

Pedagogers tankar om pedagogisk dokumentation i förskolan

Louise Stenfelt

Examensarbete 15 hp

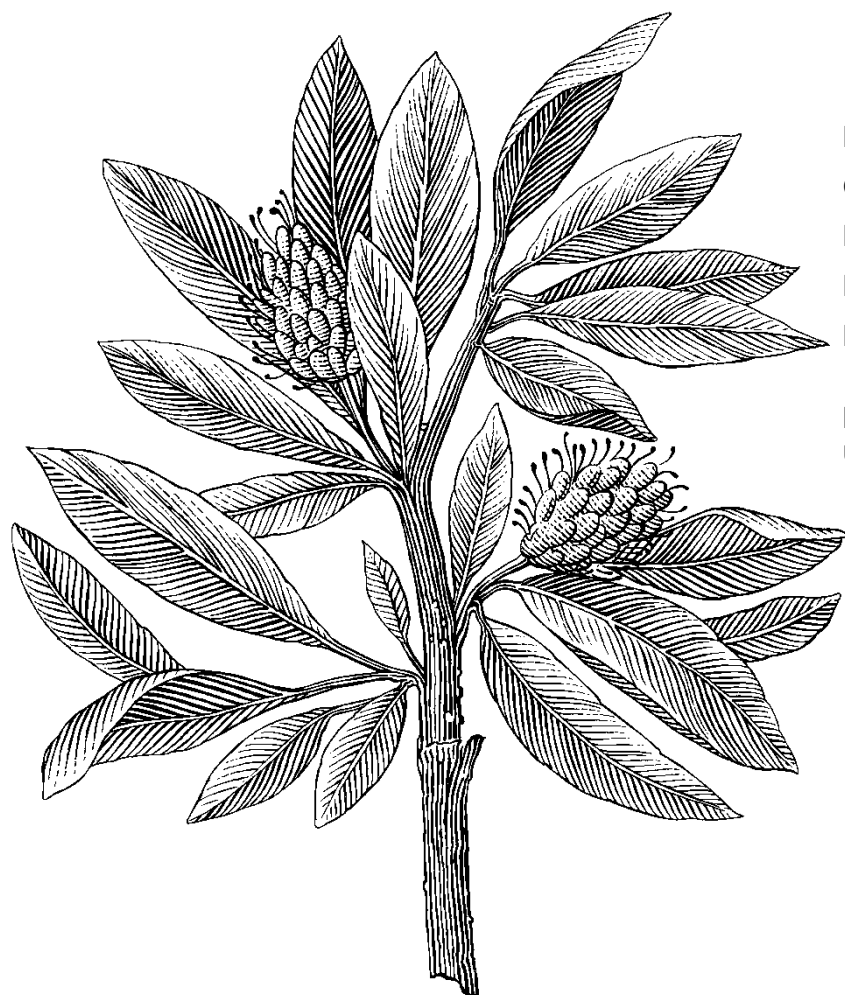
Grund nivå

Höstterminen 2013

Handledare: Erica Schütz

Examinator: Margareta Havung

**Institutionen för
utbildningsvetenskap**

Linnéuniversitetet

Institutionen för utbildningsvetenskap

Arbetets art:	Examensarbete, 15 hp Lärarprogrammet
Titel:	Pedagogers tankar om pedagogisk dokumentation i förskolan
Författare:	Louise Stenfelt
Handledare:	Erica Schütz

ABSTRAKT

Syftet med studien är att undersöka hur pedagoger i förskolan definierar pedagogisk dokumentation, samt hur de förhåller sig till den i sin pedagogiska verksamhet. Vad anser pedagogerna att den pedagogiska dokumentationen kan bidra med till deras verksamhet? Den metod som har tillämpats för att samla in data från pedagogerna har gjorts utifrån en enkätundersökning i form av en self report med öppna frågor, där pedagogerna själva har fått formulera sina svar utifrån sina tolkningar av frågorna. Det insamlade materialet har sedan analyserats och kopplats samman för att finna likheter och skillnader mellan pedagogernas tankar kring ämnet pedagogisk dokumentation. I resultatet som presenteras framgår det att pedagogerna främst ser den pedagogiska dokumentation som ett reflektionsverktyg för att kunna driva verksamheten framåt. Dokumentationen används bland annat som underlag vid planeringstillfällen. Den anses även synliggöra såväl barnens lärprocesser som hur verksamheten bedrivs. Den pedagogiska dokumentationen beskrivs också som ett verktyg för att skapa delaktighet och insyn i verksamheten. I studien riktar pedagogerna även en viss kritik mot den pedagogiska dokumentationen som arbetssätt, då de menar att det är ett tidskrävande arbete. Dock går det att dra slutsatsen att alla pedagoger generellt ser positivt på den pedagogiska dokumentationens potentialer, gällande vad den genererar till såväl pedagogerna själva, som till barnen och deras föräldrar.

Nyckelord: Pedagogisk dokumentation, reflektion, synliggöra, utveckla

INNEHÅLL

1	INTRODUKTION	3
1.1	Begreppsdefinition	3
2	BAKGRUND	4
2.1	Förändrad kunskapssyn	4
2.1.1	Modern kunskapssyn – barnet som objekt	4
2.1.2	Postmodern kunskapssyn – barnet som subjekt	5
2.2	Läroplanens direktiv om dokumentation.....	6
2.3	Vad är pedagogisk dokumentation?	7
2.4	Varför pedagogisk dokumentation?	9
2.5	För vem görs den pedagogiska dokumentationen?	10
2.5.1	Pedagogiska dokumentationen för pedagogen	10
2.5.2	Pedagogisk dokumentation för barnen	12
2.5.3	Pedagogisk dokumentation för familjen.....	12
2.6	Kritik mot pedagogisk dokumentation	13
2.7	Sammanfattning av bakgrund.....	14
3	SYFTE.....	15
3.1	Frågeställningar	15
4	METOD.....	16
4.1	Metodval.....	16
4.2	Urval.....	17
4.3	Genomförande	18
4.4	Etiska aspekter.....	18
4.5	Metodkritik.....	19
5	RESULTAT	20
5.1	Den pedagogiska dokumentationens olika användningsområden.....	20
5.1.1	Ett reflektionsverktyg för att driva processen framåt.....	20
5.1.2	Synliggör barns lärprocesser och den pedagogiska verksamheten	22
5.1.3	Barnen ser sitt eget lärande	24
5.1.4	Föräldrar får insyn och blir en del av verksamheten	24
5.1.5	Kritik mot pedagogisk dokumentation	26
5.2	Sammanfattning av resultat	27
6	DISKUSSION	28
6.1	Resultatdiskussion kring pedagogernas syn på den pedagogiska dokumentationen	28

6.1.1	Pedagogisk dokumentation som reflektionsverktyg.....	28
6.1.2	Att bli medveten om det omedvetna.....	30
6.1.3	Föräldrarna får pedagogiska ögon.....	31
6.1.4	Kritik riktad mot den pedagogiska dokumentationen	32
6.2	Sammanfattande slutsats	33
6.3	Pedagogiska implikationer	34
6.3.1	Förslag till fortsatt forskning.....	34
7	REFERENSLISTA.....	35
	BILAGA 1.....	37
	BILAGA 2.....	38

1 INTRODUKTION

Observation och dokumentation har länge varit en del av förskolans vardag. Sättet att dokumentera och hur dokumentationen sedan används har dock sett annorlunda ut genom åren och det har även funnits en stor skillnad på synen av dokumentationens värde från förskola till förskola. I förskolans reviderade läroplan Lpfö 98/10 (Skolverket, 2010) har dock dokumentationen fått en mycket mer framträdande roll. Nu intar *uppföljning, utvärdering och utveckling* en egen punkt under de mål och riktlinjer som finns i läroplanen. Detta innebär att det inte längre räcker med att bara dokumentera verksamheten, utan målet är att använda dokumentationen i ett bredare perspektiv och att den ska ligga som grund för att kunna vidareutveckla verksamheten, dvs. målet är att skapa en form av pedagogisk dokumentation. En pedagogisk dokumentation är enligt Lenz Taguchi (1997) en form av ett kollektivt arbetsverktyg som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete där både pedagoger, barn och familjen ska vara delaktiga och där man arbetar tillsammans för att skapa en bättre kvalitet.

I sitt uppdrag att följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten uttrycker många gånger pedagoger att de använder sig av pedagogisk dokumentation. Jag ställer mig dock frågande till vad pedagogerna anser att en pedagogisk dokumentation är för någonting och vad den kan bidra med till verksamheten? En pedagogisk dokumentation ska ses som en ständigt levande process (Lenz Taguchi, 1997). Många gånger anser pedagoger att de arbetar med pedagogisk dokumentation enbart genom att dokumentera verksamheten och sedan sätta in dokumentationen i barnens portfoliopärmar (Elfström, 2013). Studien syftar till att undersöka hur pedagoger förhåller sig till den pedagogiska dokumentationen, har den pedagogiska dokumentationen samma begreppsdefinition hos pedagogerna ute på fälten i relation till den ideologi som finns om pedagogisk dokumentation?

1.1 Begreppsdefinition

Sättet att arbeta med pedagogisk dokumentation tycks skilja sig åt markant från förskola till förskola och definitionerna är på olika sätt beroende på vem som tillfrågas. Här nedan följer därför en begreppsdefinition av vad en ”klassisk” observation/dokumentation innebär, samt vad en pedagogisk dokumentation kännetecknas av i denna studie.

”Klassisk” observation/dokumentation: En dokumentation beskriver vad som har hänt och hur man gjort, dvs. den samlar information. Barn utvärderas utifrån förutbestämda kategorier/normer som finns baserat på vad barnen förväntas kunna vid en viss ålder (Åberg & Lenz Taguchi, 2005).

Pedagogisk dokumentation: Barnen är aktiva och ses som medkonstruktörer i den pedagogiska dokumentationen. En pedagogisk dokumentation ska ses som en ständigt levande process och den ska därmed aldrig ses som helt klar. Här handlar det om att försöka förstå/tolka barnen och det som händer i verksamheten, utan att utgå från förutbestämda förväntningar (Åberg & Lenz Taguchi, 2005).

2 BAKGRUND

Föreliggande avsnitt kommer att presentera en bakgrund och tidigare forskning inom ämnet pedagogisk dokumentation. Avsnitt 2:1 behandlar den förändrade kunskapssynen som samhället har genomgått från en modern syn på kunskap till en postmodern kunskapssyn, samt vad de olika kunskapssynerna haft för inverkan på synen på barn och dokumentationens syfte. I avsnitt 2:2 redovisas innehållet i förskolans läroplan (Skolverket, 2010), gällande dokumentation inom förskolans verksamhet. Avsnitt 2:3 innehåller en förklaring kring vad en pedagogisk dokumentation är för något och vad som krävs för att en dokumentation ska övergå till att bli en pedagogisk dokumentation. Varför och vad den pedagogiska dokumentationen kan bidra med till verksamheten redovisas i avsnitt 2:4. För vem den pedagogiska dokumentationen görs och vad den kan ge individen presenteras i avsnitt 2:5. Avslutningsvis redovisas det i avsnitt 2:6 kritiska synpunkter mot den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg.

2.1 Förändrad kunskapssyn

Att barn har blivit observerade och dokumenterade av sina pedagoger är enligt Wehner-Godée (2005) inget nytt fenomen inom förskolans värld. Pedagoger började observera och bedöma barns kunskaper och utveckling i början av 1930-talet, dessförinnan utfördes det observationer av psykologer. Barn anses därmed vara vana vid att stå inför vuxnas granskning (a.a.). Nordin Hultman (2004) framhäver att synen på barn och sättet att observera och dokumentera barn på har förändrat genom åren beroende på den samhällsutveckling som samhället har gått igenom. Det är den diskurs eller tradition som finns i samhället som styr och styrs av hur människor väljer att agera och handla. Samhället vilar på olika typer av diskurser och det kan bland annat handla om olika kunskasteoretiska synsätt i form av att se människan som ett objekt eller som ett subjekt (a.a.).

2.1.1 Modern kunskapssyn – barnet som objekt

Enligt Lenz Taguchi (2000) var det Elsa Köhler som införde att pedagoger skulle börja med egna barnobservationer i dåtidens barnträdgårdar (dagens förskola). Elsa Köhler startade år 1931 ett samarbete med Fröbelinstitutets två förskolepionjärer Maria och Ellen Moberg. Systrarna Moberg var med och startade en av de första barnträdgårdarna i Sverige och bjöd vid ett tillfälle in Elsa Köhler i syftet att hon skulle hjälpa dem att ta fram en vetenskaplig teori som de kunde grunda sin verksamhet på. Samarbetet med Elsa Köhler resulterade i ett införande av den moderna barnpsykologin i barnträdgårdarna. De förordningar som Elsa Köhler kom med var att pedagogerna själva skulle börja genomföra barnobservationer i verksamheten, då detta tidigare hade utförts av psykologer. Köhler menade att detta skulle bidra till att pedagogerna skulle utöka sitt eget vetande kring barnen (a.a.).

De barnobservationer som Köhler presenterade motsvarade 1930-talets diskurs gällande synen på barns lärande och utveckling (Wehner-Godée, 2005). Den diskurs eller tradition som verkade under 1930-talet byggde på det som Nordin Hultman (2004) benämner som en modern kunskapssyn. Den moderna kunskapssynen

kännetecknas av att barns utveckling och kunskap sker i en bestämd stegutveckling (a.a.). Det var Arnold Gesell som skapade de förutbestämda utvecklingsstegen efter att han fastställt ett genomsnittligt utvecklingsförlopp hos barn vid en viss ålder, genom att redan från barns födelse observera dem och sedan sammanställa ett generellt utvecklingsförlopp. Utifrån de framställda utvecklingsstegen jämfördes och urskiljdes det sedan om barnen följde normen (Wehner-Godée, 2005). Gesell ansåg att ”barns beteende beror på utveckling av inre mognad” (Gesell, se SOU1997:157 s.20). Om barnet visade sig vara omoget, så fanns det inget annat för läraren att göra än att inta en avvaktande roll, då barns utveckling inte ansågs kunna påskyndas (SOU 1997:157).

Avsikten med observationerna var att fastställa om barnets beteende var normalt inom de givna gränserna, om det stämde överrens med normen för barn i samma åldersgrupp. Om barn inte låg i nivå med det förväntade resultatet konstaterades att barnet var omoget (Bruun & Kärrby, 1978 s. 19).

Att jämföra barn med varandra och sträva mot en normalitet kopplar Lenz Taguchi (2000) samman med att barn sågs som objekt. Barnen observerades och bedömdes inte utifrån sin egen person utan jämförelsen gjordes i relation till andra barn och mot en normalitet (a.a.). Elfström (2013) menar att konsekvensen av att behandla barn utifrån en normaliserad bild bidrar till att pedagoger stirrar sig blinda på det vetenskapliggjorda barnet istället för att se den egna individen.

2.1.2 Postmodern kunskapssyn – barnet som subjekt

Vi lever i en förändrad värld och 1968 tillsattes det en Barnstugeutredning i Sverige och detta öppnade upp för en ny debatt kring hur dåtidens förskola skulle organiseras för att främja barns utveckling. Barnstugeutredningen kom fram till att den pedagogiska verksamheten ska sätta barnet i centrum. Detta bidrog till att Gesells utvecklingspsykologi, där barnet skulle följa ett visst utvecklingsförlopp övergavs till förmån för en ny psykologi. Nu var det Jean Piagets tankar om hur barn utvecklar kunskap som stod i fokus (SOU 1972:26, se i SOU 1997:157). Jerlang (2008) beskriver Piagets teori och syn på människan som levande och social. Han menar att människan föds social och är i sin natur nyfiken och vill utvecklas i samspel med andra människor. För att människan ska utveckla kunskap betonas att de måste placeras i situationer där samspel kan uppstå (a.a.).

Den nya kunskapssynen bidrog till att samhället gick in i en ny diskurs, där det då övergick till en mer postmodern kunskapssyn (Nordin Hultman (2004). Nu ansågs det att kunskap var något konstruktionistiskt som uppstod och förändrades i samspel mellan människor, då de gavs möjlighet att kommunicera med varandra. En förutsättning för att en dialog och ett samspel ska kunna uppstå var att människor började se på varandra som subjekt och inte objekt. Barn görs till subjekt när vuxna ger barnen makt och ansvar över sitt eget tänkande, där de känner sig delaktiga och där de kan påverka sin situation (Lenz Taguchi, 2000). I övergången till det postmoderna perspektivet menar Nordin Hultman (2004) att teorierna och sättet att se på barns kunskap bytte skepnad.

Medmänniskor är inte objekt som vi skall förhålla oss neutrala till. Medmänniskor är levande och förändliga varelser liksom vi själva. Vi påverkas av dem och samtidigt så påverkar vi dem. Vi löser problem tillsammans, hjälper varandra, har glädje av varandra. Om vi ska utvecklas till kännande och

engagerade människor kan vi inte betrakta varandra som objekt utan bara som subjekt (Bruun & Kärrby, 1978 s. 47).

Med en postmodern kunskapssyn menar Nordin Hultman (2004) att man ser till varje enskild individ och att alla människor har en egen identitet som inte kan jämföras med någon annan. Individen bedöms inte utifrån en utvecklingsstege längre, utan här anses det att barnen blir på olika sätt beroende på vilka möjligheter som erbjuds. I det postmoderna perspektivet pratas det inte om att människor *är*, utan här ligger istället fokus på vem individen *blir*. Människor *blir* på olika sätt beroende på vilka möjligheter och normer som finns runt omkring deras omgivning. Med en postmodern kunskapssyn ses individen utifrån en subjektiv bild (a.a.). I SOU 1997:157 framgår det att nu var dialogpedagogiken som förespråkades i förskolorna och avsikten med den var att både barn och vuxna skulle bli aktiva i dokumentationsarbetet. ”Dialogpedagogiken skulle bygga på respekt för barnet. Det handlade om att se barnet, att ha tilltro till barnets egen förmåga, nyfikenhet och lust att lära” (SOU 1997:157, s.26). Detta bidrog till att observationerna ändrade riktning och förhållningssätt. Tidigare skulle observatören hålla en låg profil och vara helt avskärmd från barngruppen, men nu skulle observatören kliva in observationsrummen och bli en del av dokumentationen i samspel med barnen (Lenz Taguchi, 2000).

Arbete med dokumentation enligt ett postmodernt förhållningssätt menar Nordin Hultman (2004) kan innebära ett arbete med pedagogisk dokumentation. I den pedagogiska dokumentationen ses allas bidrag som lika viktiga och det är läroprocesserna som står i fokus och inte att finna barns brister (a.a.).

2.2 Läroplanens direktiv om dokumentation

Enligt Vallberg Roth och Månsson (2010) har det sedan länge funnits en tradition inom förskolan att den ska utvärderas, författarna menar att detta inte är något nytt fenomen som förskolan ställts inför (a.a.). När förskolan fick sin första läroplan Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998) betonades inte uppföljning och utvärdering på samma sätt som i den reviderade version (Skolverket, 2010). I den nya läroplanen Lpfö 98/10 framhålls vikten av att stärka förskolans kvalitet för att främja barns lärande och utveckling. I den reviderade versionen har uppföljning, utvärdering och utveckling fått en egen punkt när det gäller förskolans mål och riktlinjer i ett framåtsträvande perspektiv. Det framgår också på ett mer tydligt sätt vad den enskilde förskolläraren, samt arbetslaget har för roll i dokumentations- och utvärderingsarbetet (a.a.).

Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras (Skolverket, 2010 s. 14).

Vilket tillvägagångssätt och vilken utvärderingsmodell som pedagogerna ska tillämpa för att följa läroplanens direktiv gällande utvärdering av mål och riktlinjer framgår dock inte (Elfström, 2013). Utvärderingar har många gånger en styrande effekt, så det är viktigt att utgå från en utvärderingsmodell ”som bidrar till en utveckling av arbetet i förskolan i den riktning som läroplanen anger” (SOU 1997:157 s.107). I såväl Lpfö 98 som i Lpfö 98/10 understryks det att det är

verksamheten som ska utvärderas och inte barnen. Enligt Elfström (2013) har många pedagoger tyckt att utvärderingsarbetet varit svårt och de har ställt sig frågande till hur de kan utvärdera verksamheten, utan att utvärdera barnen. Denna osäkerhet hos pedagoger bidrog till att samtidigt som den reviderade läroplanen (Skolverket, 2010) började gälla, så kom även skolverket ut med publikationen *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation* (Skolverket, 2012) som ett stödmaterial för pedagoger i deras utvärderingsarbete. I publikationen betonas den pedagogiska dokumentationens fördelar för att utveckla och höja kvaliteten i förskolan. Det framgår att det arbets sätt som en pedagogisk dokumentation kännetecknas av, går helt i linje med det som förespråkas i läroplanen.

I Lpfö 98/10 förespråkas ”barns inflytande och delaktighet i dokumentation och utvärderingar” (Skolverket, 2010 s. 15), samt att pedagogernas uppgift är att vägleda och ta till vara barns tidigare erfarenheter, tankar och idéer för att spinna vidare och utveckla dessa och därmed öka lusten till barns lärande och nya upptäckter (a.a.). När pedagoger och elever tillsammans reflekterar över den pedagogiska dokumentationen kan pedagogen bli medveten om barns intressen, uttryckssätt och tankar. Detta tar sedan pedagogen med sig, utvecklar eller förändrar i sitt sätt att organisera verksamheten. Dokumentationen blir ett hjälpverktyg för pedagogen att skapa sig en förståelse kring hur barn lär och tänker (Wehner-Godée, 2000).

För att stödja och utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena. Det behövs också kunskap om hur barns utforskande, frågor, erfarenheter och engagemang tas till vara i verksamheten, hur deras kunnande förändras samt när de upplever verksamheten som intressant, rolig och meningsfull (Skolverket, 2010 s. 14).

I dokumentationsarbetet som ska genomföras på varje förskola enligt Lpfö 98/10 ska även barnens vårdnadshavare göras delaktiga. Det är barnets föräldrar som bär på huvudansvaret när det gäller barnets fostran och uppväxt, därför ska föräldrarna göras delaktiga och få vara med och påverka och föra fram sina åsikter (a.a.). För att få föräldrar att bli delaktiga i verksamheten måste de enligt Åberg och Lenz Taguchi (2005) få insyn i verksamheten. Här lyfter författarna fram den pedagogiska dokumentationen som ett bra verktyg för att föräldrar ska få insyn i och kunskap om förskolans verksamhet, både när det gäller insynen på pedagogernas arbete, barns lärande samt förskolans betydelse i sin helhet. Genom att få engagerade föräldrar kan de bli en resurs för barnens utveckling både i och utanför förskolan (a.a.). I skolverkets publikation (2012) framgår det att den pedagogiska dokumentationen kan fungera som en agent som förenar och skapar en relation mellan barn, pedagoger och föräldrar.

2.3 Vad är pedagogisk dokumentation?

Pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg som har utvecklats i den italienska staden Reggio Emilia. Det är förskolechefen Loris Malaguzzi som är upphovsman till den pedagogiska dokumentationen och den har sedan 30 år tillbaka genomsyrat verksamheterna i de kommunala förskolorna i Reggio Emilia. Den pedagogiska dokumentationen används och fungerar som ett underlag för förskolorna i deras fortbildningsarbete, arbetsutveckling, utvärdering och i föräldrasamarbetet (Lenz

Taguchi, 1997). Den pedagogik som bedrivs i Reggio Emilia kännetecknas av en postmodern kunskapssyn, där barnet sätts i centrum (Dahlberg & Åsén, 2005). De centrala begrepp som filosofin och verksamheten kännetecknas av är demokrati, inflytande och delaktighet. De utmaningar som barnen ställs inför grundar sig i deras egen nyfikenhet och egna initiativ (Vallberg Roth & Månsson, (2010). Inom Reggio Emilia filosofin beskrivs synen på barn som ”det rika barnet” (Wallin, 2003). Enligt Lenz Taguchi (1997) bidrar den pedagogiska dokumentationen till att synliggöra det rika och kompetenta barnet. Dokumentationsarbetet ska bidra till att barnen blir aktiva kunskapsskapande subjekt, samt att den ska användas som grund för barnens fortsatta utforskande och lärande (a.a.). Det här sättet att arbeta med pedagogisk dokumentation och den barn- och kunskapssyn som genomsyras i Reggio Emilias förskolor har väckt ett stort intresse och det var många som vill införskaffa detta arbetssätt till sina egna verksamheter världen över (Gardner & Rinaldi, 2006).

Bland pedagoger kan det ibland finnas en stor förvirring i vad begreppen observation, dokumentation och pedagogisk dokumentation verkligen innebär. Åberg och Lenz Taguchi (2005) hävdar att många pedagoger ser observation och dokumentation som samma sak. Att observera något innebär att individen på ett omedvetet plan samlar iakttagelser från något de sett eller hört, men som det ännu inte hunnits göra några reflektioner kring. En dokumentation görs då det har gjorts ett medvetet val av vad man vill fokusera på och fördjupa sig i, dokumentationen ligger sedan som grund i det efterkommande reflekterandet. För att dokumentationen ska övergå till att bli en pedagogisk dokumentation krävs det att dokumentationen ses som en pågående process. Dokumentationens process ska bygga på ett möte mellan teori och praktik, där det skapas möjlighet att kunna blicka såväl framåt som bakåt (a.a.). Att det finns en stor förvirring över begreppen hos pedagoger bekräftar även Wehner- Godée (2000) och Elfström (2013), då de menar att många pedagoger anser att de arbetar med pedagogisk dokumentation bara genom att sätta upp barns alster och dokumentation på väggen i förskolan. Författarna anser att pedagoger som tolkar den pedagogiska dokumentationen på följande sätt inte utgår från de olika fördjupningsmoment som krävs för att dokumentationen ska bli just en pedagogisk dokumentation (a.a.).

Dahlberg, Moss och Pence (2001) beskriver den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg som innebär ett speciellt sätt att dokumentera, där fokus ligger på *inhåll* och *process*. Innehållet i den pedagogiska dokumentationen kopplas till det material som synliggör vad barnen gör, säger och hur de samspelar. I innehållet ingår också pedagogens förhållningssätt till barnens sätt att vara och deras arbete. Innehållet kan bestå av videoinspelningar, fotografier, barns alster m.m. Processen består i sin tur sedan i hur innehållet eller materialet bearbetas och reflekteras kring. Författarna menar att det dokumenterade materialet (innehållet) ska fungera som underlag i reflektionsarbetet (processen) och detta ska ske såväl enskilt som i barngruppen och inom arbetslaget (a.a.). Hur den pedagogiska verksamheten kommer att organiseras härnäst påverkas av det som framkommer under det kollektiva reflektionsarbetet. Dokumentationen blir först pedagogisk då reflektionsarbetet mynnar ut i ett val som påverkar framtiden eller det fortsatta arbetet (Lenz Taguchi, 2000).

Vinsten av att arbeta med pedagogisk dokumentation, menar Wehner- Godée (2000) ligger i att barns lärande och kompetenser blir synliga, samt att den bidrar till att hjälpa pedagogen att föra den pedagogiska verksamheten framåt. Wallin (2003) liknar den pedagogiska dokumentationen som en kunskapsspiral som ständigt går i en utvecklande och framgående rörelse. Hon menar att först sker dokumentationen, sedan ska denna reflekteras kring och då uppkommer det nya tankar som bidrar till att nästa planering eller aktivitet skapas. Den nya aktiviteten dokumenteras och därefter uppstår nya reflektions- och diskussionstillfällen, som i sin tur leder till att nya frågor väcks och en ny planering skapas. Skulle dokumentationsarbetet stanna efter den första reflektionen menar författaren att möjligheten till att driva processen framåt skulle gå förlorad (a.a.). En pedagogisk dokumentation anses därmed aldrig att blir helt klar, utan den ska ses som en ständigt levande och pågående process. Därför är det av största vikt att dokumentationen som framställs är uppbyggd på ett sådant sätt att den kan fungera som ett bra reflektionsunderlag för att man ska kunna ta nästa steg och föra utvecklingen/processen framåt (Lenz Taguchi, 1997).

Pedagogisk dokumentation är enligt Lenz Taguchi (1997) både ett förhållningssätt och en kommunikation, vilken innebär att det måste uppstå diskussioner och reflektioner utifrån det dokumenterade materialet. Här räcker det inte med att dokumentera och sedan stanna vid att endast reflektera en eller några enstaka gånger. För att det ska utvecklas till en pedagogisk dokumentation måste det ske ett kontinuerligt arbete av dokumentationen i form av diskussioner och reflektioner och detta ska ske både enskilt och tillsammans med andra (a.a.). Bowne, Cutler, DeBates, Gilkerson och Stremmel (2010) har genomfört en studie där de har undersökt hur förskollärare ser på pedagogisk dokumentation och hur den användes som verktyg i deras gemensamma reflektioner. Pedagoger sattes samman i ett gemensamt lärarlag, där syftet var att det skulle skapas en dialog och finnas möjlighet att utbyta tankar och perspektiv kring ett dokumenterat material. Resultatet blev att pedagogerna till en början inte såg någon vinst i att diskutera dokumentationerna sinsemellan, men allt eftersom studien fortgick blev synen på kollegornas betydelse en större tillgång. Författarna ställde sig dock frågande till om pedagogerna som deltog i undersökningen verkligen var medvetna om vad dokumentation som en process innebär och att processen även innefattar att diskutera och ställa sig frågande till det dokumenterade materialet (a.a.). "Pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete" (Lenz Taguchi 1997 s. 15). Reflektion tillsammans med andra poängteras även av Åberg och Lenz Taguchi (2005) som menar att det är en grundförutsättning för att kunna skapa en förändring i det pedagogiska arbetet.

2.4 Varför pedagogisk dokumentation?

I förskolans läroplan framgår det att, "förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas" (Skolverket, 2010 s.14). Den utvärdering som benämns i Lpfö 98/10 syftar till en ständigt och pågående granskning av verksamheten. Björklund Boistrup (2005) menar att en bedömning kan göras utifrån en summativ bedömning, samt en formativ bedömning. Den summativa bedömningen görs i slutskedet när ett slutresultat ska presenteras, medan den formativa bedömningen bedrivs kontinuerligt under processens gång (a.a.). Vallberg Roth och Månsson (2010) beskriver den formativa bedömningen utifrån ett

framåtsträvande syfte, där fokus ligger på förändring och utveckling. Den pedagogiska dokumentationen kännetecknas av den formativa bedömningen, då dokumentationen ska ses som en ständigt pågående och levande process (Lenz Taguchi, 1997). Då den pedagogiska dokumentationen används och utvärderas under den pågående processen, så bidrar det till att pedagoger och barn har möjlighet att påverka innehåll och den fortsatta processen under tidens gång. Detta genererar i att det alltid finns möjlighet till åtgärder och förbättringar (Åberg & Lenz Taguchi, 2005).

Pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg som ska bygga på ett gemensamt reflektionsarbete (Lenz Taguchi, 1997). När barn involveras i reflektionsarbetet skapas det en möjlighet för pedagogen att bli medveten om företeelser som utan det gemensamma reflekterandet hade gått förlorat. Det som många gånger kan uppfattas som ointressant och självklart hos vuxna, kan finna större betydelse hos barnet (Skolverket, 2012). Genom att reflektera över dokumentationer tillsammans, menar Elfström (2013) att de olika tolkningar som synliggörs under reflektionen vidgar den enskilda individens syn och förståelse. Detta kan resultera i att det utifrån den gamla dokumentationen skapas nya frågor, där ett nytt utforskande kan ta vid. Det i sin tur genererar i nya moment som ska dokumenteras och som sedan skapar nya reflektionstillfällen (a.a.).

Många gånger agerar människor på ett omedvetet plan. Pedagogisk dokumentation är ett hjälpmedel som kan ligga till grund för att synliggöra det omedvetna (Lenz Taguchi, 1997). Lenz Taguchi (2000) visar i sin doktorsavhandling att den pedagogiska dokumentationen hjälper både barn och pedagoger till en frigörelse, i form av att dokumentationen bidrar till en medvetenhet av det som tidigare varit okänt för individen. Reflektionen av dokumentationen genererar i ett maktövertag över det egna lärandet och agerandet (a.a.).

2.5 För vem görs den pedagogiska dokumentationen?

Elfström, Nilsson, Sterner och Wehner-Godée (2008) påpekar att en pedagogisk dokumentation kan göras och reflekteras kring utifrån olika ändamål. En och samma dokumentation kan också erbjuda olika informationer beroende på vem som är åskådaren, samt beroende på vilket fokus blicken riktas emot (a.a.).

Dokumentationen synliggör arbetet och lärandet för pedagogerna, barnen, föräldrarna och allmänheten. Genom att på detta sätt göra arbetet synligt och offentligt skapar man också förutsättningar för en dialog kring verksamheten, där många olika röster kan komma till tals och där nya tankar kan tänkas. Dokumentationen blir således ett viktigt verktyg för att kontinuerligt utveckla och utvärdera verksamheten på varje förskola (Dahlberg & Åsén, 2005 s. 256).

2.5.1 Pedagogiska dokumentationen för pedagogen

Enligt Lenz Taguchi (1997) kan pedagogen genom att analysera och reflektera över dokumenterat material bli medveten om sitt eget förhållningssätt till verksamheten, samt undersöka hur detta synsätt påverkar den verksamhet som bedrivs. Nordin

Hultman (2004) betonar att förskolan i ett postmodernt samhälle ska vara en plats där det fokuseras på möjligheter och där barnet ses som kompetent. Hur pedagogen bemöter och ser på barnen påverkas av pedagogens barn- och kunskapssyn, antingen ligger fokus på vem individen är eller vem den blir (a.a.). Här framhåller Dahlberg m.fl. (2001) att den pedagogiska dokumentationen kan fungera som ett arbetsverktyg för att synliggöra pedagogens syn på barnen. Författarna understryker att den pedagogiska dokumentationen inte endast ska fokusera på barnens läroprocesser, utan också synliggöra pedagogens handlingar och de konsekvenser som den för med sig. Det har tidigare gjorts en studie där Bjervås (2011) har undersökt hur pedagoger samtalar om barn utifrån en pedagogisk dokumentation. I sin studie använder hon begreppen *becoming* och *being* för att beskriva pedagogens synsätt och om fokus hamnar på barns förmågor eller brister. Resultatet visade att de samtal som fördes under arbetet med den pedagogiska dokumentationen mellan pedagogerna mestadels fokuserade på barns förmågor – barn som *being*. Barns samlärande och att barnen sågs som viktiga resurser för varandras lärande var några framträdande kommentarer från pedagogernas sida. Bjervås fann även situationer där pedagogernas samtal beskrev barn som *becomings*, men trots detta ansåg hon att barns förmågor och bilden av det kompetenta barnet som *being* hade en betydligt mer framträdande roll bland pedagogerna (a.a.). Den pedagogiska dokumentationen kan inte ses som en sann berättelse, utan den betydelse som dokumentationen genererar utgår från den enskilda individens tolkning (Dahlberg m.fl. 2001). I SOU 1997:157 betonas därför betydelsen av att pedagoger tillsammans reflekterar och analyserar kring dokumenterat material. Detta öppnar upp för att fler tolkningar och perspektiv kommer till uttryck och att synen på den dokumenterande händelsen vidgas (a.a.). ”Dokumentationen och den gemensamma reflektionen öppnar upp för multipla perspektiv, där egna och andra tankar kommer till uttryck och blir synliga” (Dahlberg & Åsén, 2005 s. 256). Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att pedagoger ska lära av varandra och därför är det en fördel om man inom ett arbetslag inte är alltför lika varandra. När det uppstår olika tolkningar eller åsikter menar författarna att arbetslaget med automatik tvingas att diskutera och argumentera för sina olika ståndpunkter och att det då synliggörs att det finns olika sätt att tänka kring en dokumentation (a.a.).

Pedagogernas uppgift är att vägleda och ta tillvara barns tidigare erfarenheter, tankar och idéer för att spinna vidare och utveckla dessa och därmed öka lusten till barns lärande och nya upptäckter (Skolverket, 2010). Enligt Lenz Taguchi (1997) bidrar reflektionen av den pedagogiska dokumentationen till att pedagoger blir medvetna och kan anpassa sig själva och verksamheten för att främja barns delaktighet och lärande. ”Att dokumentera vad barn gör och tänker blir således ett sätt att synliggöra barns förmågor, samtidigt som man låter deras röst bli hörd” (Dahlberg & Åsén, 2005 s. 257). Buldu (2010) har i en studie undersökt vad pedagoger anser att den pedagogiska dokumentationen kan bidra med i deras yrkesutövning. Alla tillfrågade pedagoger framförde den informationsrikedom som genereras genom att arbeta med pedagogisk dokumentation. Därigenom synliggörs vad och hur barnen lär sig, barns intressen och uppfattningar, samt betonades också de reflektionsmöjligheter som skapades tillsammans med kollegor. Pedagogerna menade att den pedagogiska dokumentationen var ett bra arbetsverktyg för att kunna förbättra och göra förändringar inom verksamheten för att höja dess kvalitet (a.a.).

2.5.2 Pedagogisk dokumentation för barnen

Arbetet med pedagogisk dokumentation anses vara särskilt betydelsefullt för barnen, då dokumentationen fungerar som en minnesbank för att minnas lärprocesser (Gardner & Rinaldi, 2006). När barn görs delaktiga i den pedagogiska dokumentationen synliggörs deras lärprocess och genererar i återbesök till dåvarande tankar, samt att det skapas möjlighet att utveckla nya funderingar (Åberg & Lenz Taguchi, 2005). Detta menar Dahlberg och Åsén (2005) bidrar till att barnen kan påverka, samt få makt över den egna lärprocessen. Detta framkom även i Buldus studie (2010), där han fann att den pedagogiska dokumentationen bidrog till att barnen blev uppmärksammade på sina egna lärprocesser och att detta även ökade deras motivation till fortsatt lärande.

Det är i reflektionsarbetet tillsammans med andra som en stor del av lärandet sker, då individens egna tankar ställs mot någon annans (Lenz Taguchi, 1997; Åberg & Lenz Taguchi, 2005). Wallin (2003) betonar vikten av att pedagoger ibland tar ett steg tillbaka och låter barnen få tid att tillsammans diskutera och reflektera kring dokumentationer och därmed bli en resurs för varandras lärande. Barn tycker om att lära av varandra och därför har kamratsamverkan en stor betydelse för deras lärande och utveckling (Williams, 2006). När barnen tillsammans reflekterar över en pedagogisk dokumentation får de möta olika synsätt och perspektiv, detta för med sig att barnen antingen kan vidareutveckla sin befintliga kunskap eller skapas det en helt ny kunskap när olika ståndpunkter ställs mot varandra (Elfström m.fl., 2008). För att beskriva det lärande som kan uppstå vid kamratsamverkan använder Piaget begreppen assimilation och ackommodation då han beskriver olika sätt att tillägna sig kunskap på. Assimilation uppstår då individen redan har viss kunskap, men vidareutvecklar och breddar den befintliga kunskapen. Ackommodation innebär i sin tur att individen förändrar sitt sätt att tänka till förmån för en ny förståelse. Vygotskij betonar även han att samspel tillsammans med andra har ett stort inflytande på barns lärande. Han menar att barn lär sig genom att imitera andra barn och vuxna. Vygotskij använder sig av uttrycket ”den proximala utvecklingszonen” och menar då att barn kan lära sig genom att ta hjälp och stöd från någon annan. Efter att fått möjlighet att se hur någon annan gör eller härma efter, så kan det bidra till att individen nästa gång klarar av att göra saken på egen hand (Jerlang, 2008).

I Lpfö 98/10 betonas att verksamheten ska bedrivas på ett sådant sätt att den stimulerar och utvecklar barns lärande och utveckling. Verksamheten ska också grunda sig i demokratiska värderingar, där barn ska göras delaktiga i att kunna påverka sin vardag (a.a.). Genom att dokumentera barns tankar och handlingar får deras röster komma till tals och detta kan bidra till att synliggöra deras förmågor och barnen blir därmed sedda som subjekt (SOU 1997:157).

2.5.3 Pedagogisk dokumentation för familjen

Det är föräldrarna som bär på huvudansvaret när det gäller barnets uppväxt och fostran, därmed både behöver och har föräldrar rätt till att få insyn i förskolans verksamhet (SOU 1997:157). I Skolverket (2010) framhålls föräldrarnas rätt till inflytande och delaktighet i såväl planeringen som utvärderingen av den pedagogiska

verksamheten. ”Föräldrar är inte kunder utan samarbetspartner med barnens bästa i sikte” (Wallin, 2003 s. 32). För att det ska kunna skapas ett samarbete och en delaktighet mellan föräldrar och förskolan, krävs det en insyn som genererar möjlighet till utbyte av information från varandra (Åberg & Lenz Taguchi, 2005). Garder och Rinaldi (2006) menar att delaktighet inte bara handlar om att ta del i någonting, utan att det snarare handlar om att vara en del av någonting. Här lyfter Lenz Taguchi (1997) fram den pedagogiska dokumentationen som det kollektiva arbetsverktyget för att främja detta samarbete mellan hemmet och förskolan. Genom den pedagogiska dokumentationen öppnas föräldrarnas möjlighet till insyn av verksamheten (a.a.).

Föräldrar får genom dokumentationen möjligheter att ta del av inte bara *vad* barnen gör, utan också *hur* barnen gör och *vilken innebörd* barnen ger till det som görs. På så sätt kan även föräldrarna bli delaktiga i en dialog och erfarenhetsutbyte kring barnens liv och lärande (Dahlberg & Åsén, 2005 s. 257).

Då förskolans verksamhet synliggörs och blir offentlig för föräldrarna skapas det möjlighet till dialogutbyte mellan pedagogerna och föräldrarna (SOU 1997:157). Det är först då som pedagoger och föräldrar kan bli varandras resurser (Åberg & Lenz Taguchi (2005). De olikheter och synsätt som finns mellan pedagoger och föräldrar bidrar till att de kompletterar varandra och kan erbjuda olika kunskaper för att främja barns lärande (SOU 1997:157). Föräldrar har kompetenser kring sina barn som inte pedagogerna har, men genom att göra föräldrarna delaktiga i verksamheten kan de bidra med sin kunskap och därmed påverka verksamheten. Genom att få ta del av den pedagogiska dokumentationen kan föräldrarna tillföra sina erfarenheter och tolkningar kring hur det egna barnet fungerar och därmed bidra till att främja barnets fortsatta lärande och utveckling (Gardner & Rinaldi, 2006).

Buldu (2010) har genomfört en studie där föräldrar har fått delge vad de ansåg att den pedagogiska dokumentationen har bidragit med i deras roll som förälder. Föräldrarna uppgav bland annat vinsten med den inblick i verksamheten som den pedagogiska dokumentationen fört med sig, samt deras möjlighet till att få delge sina tankar. Många föräldrar betonade också fördelen med att det ökat dialogen hemma mellan barnet och dem själva om vad som hänt under dagen (a.a.).

I was able to see what my daughter learns at school, what activities she was offered. When I ask her what she does at school, she usually responds, “I played, had lunch, and did art” and does not add anything else. Now I can see that she has a rich experience at school, and she talks to me about her experience when I show the pictures of her and her friends in the newsletters (Buldu, 2010 s. 1447).

2.6 Kritik mot pedagogisk dokumentation

I den reviderade läroplanen Lpfö 98/10 framgår det att förskolans verksamhet kontinuerligt ska dokumenteras, utvärderas och följas upp (Skolverket, 2010). I Skolverkets publikation (2012) framhålls den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg som motsvarar många av läroplanens kriterier såväl när det gäller barns delaktighet som utvärdering av verksamheten (a.a.). Den litteratur som finns om pedagogisk dokumentation tycks för det mesta förespråka dess positiva fördelar och egenskaper, men Lindgren och Sparrman (2003) ställer sig dock mer skeptiska till arbetet med pedagogisk dokumentation. De menar att den positiva syn som finns gällande den pedagogiska dokumentationens kvaliteter för att främja förskolans

utveckling baseras på ett vuxenperspektiv. Kritiken som riktas till den pedagogiska dokumentationen handlar främst om avsaknaden av etiska diskussioner gällande de konsekvenser som dokumentationen kan föra med sig till barnen (a.a.). Dahlberg m.fl. (2001) beskriver den pedagogiska dokumentationen som *ett riskfyllt företag*. De menar att pedagoger inte endast ska stirra sig blinda på dokumentationens möjligheter, utan att de även måste ta hänsyn till de risker som den pedagogisk dokumentation kan föra med sig. Författarna varnar för att inte låta dokumentationen mynna ut i en praktik där det utövas makt och kontroll av barnen (a.a.). Lindgren och Sparrman (2003) poängterar att den som betraktar någon eller något alltid har ett övertag och mer makt än den som blir betraktad.

I dokumentationsprojekt är barn både betraktade och betraktare i relation till andra barn, men de är alltid betraktade i relation till vuxna, vare sig det rör sig om förskolans personal, föräldrar eller politiker. I den meningen tilldelas de en underordnad position där de andra, pedagoger och barn, har definitionsmakt (Lindgren & Sparrman, 2003 s. 62).

Lindgren och Sparrman (2003) ställer sig också frågande till om barn ens tillfrågas om de vill delta i dokumentationer eller inte. Författarna anser att barn i förskolan ska ges samma rättigheter att få bestämma över sitt eget deltagande i dokumentationer, som det etiska skydd som tilldelas de barn de studeras av forskare (a.a.). I den publikation som skolverket gav ut 2012 framgår det dock att pedagoger ska vara lyhörda och tillfråga barnen om de godkänner sitt deltagande i dokumentationer eller inte. Lindgren (2012) har gjort en studie där hon undersökt hur pedagoger ser på barns etiska rättigheter när det handlar om att bli dokumenterade. Resultatet visade att pedagogerna först blev förvånade över frågan, då detta inte var något de tidigare reflekterat över. När tankarna väl hade väckts hos pedagogerna blev de dock mer medvetna och kunde se dokumentationsarbetet ur barns perspektiv och inte endast ut vuxenperspektivet (a.a.). Hos en pedagog väcktes följande tankar, "our children often have a camera pointed at them or towards something they are doing and unfortunately I have not asked the children if it is okay to take pictures" (Lindgren, 2012 s. 335).

2.7 Sammanfattning av bakgrund

Enligt Dahlberg m.fl. (2001) kännetecknas den pedagogiska dokumentationen av ett speciellt sätt att dokumentera, där fokus ska ligga på både innehåll och process. Innehållet i en dokumentation ska redovisa en dokumenterad situation, medan processen består i hur det dokumenterade materialet bearbetas och reflekteras kring i efterhand (a.a.). För att en dokumentation ska övergå till att bli just en pedagogisk dokumentation betonar Lenz Taguchi (1997) att det måste ske ett kontinuerligt arbete av dokumentationen i form av ett gemensamt reflekterande kring materialet, den ska ses som en ständigt pågående process. Elfström m.fl. (2008) betonar att en och samma dokumentation kan göras och reflekteras kring utifrån olika ändamål beroende på vem som är åskådaren, samt vad blicken riktas mot. Lenz Taguchi (1997) framhäver den pedagogiska dokumentationen som ett bra arbetsverktyg för att synliggöra och bli medveten om det omedvetna. Elfström (2013) menar att det gemensamma reflekterandet som den pedagogiska dokumentationen kännetecknas av bidrar till att den egna individens uppfattningar och synsätt kan vidgas då andras tolkningar synliggörs och får framträda.

3 SYFTE

Förskolans läroplan Lpfö 98/10 innehåller tydliga direktiv om vilka mål och riktlinjer som ska uppnås och följas när det gäller arbetet med att följa upp, utvärdera och utveckla förskolans verksamhet (Skolverket, 2010). I Skolverkets publikation (2012) förespråkas den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg som uppfyller läroplanen direktiv. Den pedagogiska dokumentationen beskrivs som en ständigt levande och pågående process, där såväl pedagoger, barn och föräldrar ska göras delaktiga (Lenz Taguchi, 1997). Hur arbetet med pedagogisk dokumentation kan te sig och vad den kan bidra med i verksamheten verkar det dock råda delade meningar om beroende på vem som tillfrågas. Syftet med studien är därmed att undersöka vad pedagoger i förskolan definierar som pedagogisk dokumentation, samt hur de förhåller sig till den pedagogiska dokumentationen i den egna verksamheten.

3.1 Frågeställningar

- Vad innebär pedagogisk dokumentation för pedagogen?
- Hur används pedagogisk dokumentation i verksamheten? Hur anser pedagogen att den pedagogiska dokumentationen ska användas i verksamheten?
- Varför anser pedagogen att man ska arbeta med pedagogisk dokumentation?
- För vem eller vilka anser pedagogen att den pedagogiska dokumentationen är till?
 - Hur kan den pedagogiska dokumentationen påverka pedagogens arbete?
 - Hur kan den pedagogiska dokumentationen påverka barns lärande och utveckling?
 - Hur kan den pedagogiska dokumentationen påverka familjens insyn i verksamheten?

4 METOD

I följande avsnitt kommer studiens genomförande att presenteras. I avsnitt 4:1 presenteras det metodval som studien är konstruerad utifrån. 4:2 behandlar urvalet av deltagande representanter i studien. Avsnitt 4:3 innehåller en beskrivning av studiens genomförande och därefter i avsnitt 4:4 beskrivs de etiska aspekter som studien grundar sig i. Avslutningsvis intar avsnitt 4:5 en kritisk inriktning mot studiens metodval.

4.1 Metodval

Insamlingen av den data som studien grundar sig i kommer från en enkätundersökning som besvarats av förskolepedagoger gällande deras syn på pedagogisk dokumentation. En studie som denna kan genomföras utifrån två olika tillvägagångssätt, antingen kan den vara uppbyggt utifrån en kvantitativ studie eller en kvalitativ studie (Stukát, 2005). Det som skiljer de olika forskningsinriktningarna åt enligt Patel och Davidsson (2003) är sättet att genomföra, bearbeta och analysera det insamlade materialet. Det som påverkar vilken forskningsinriktning som en studie kommer att utgå ifrån är hur undersökningsproblemet formuleras (a.a.). En kvantitativ studie kännetecknas av ett studieresultat som presenteras i siffror eller mängder. Här samlar forskaren in data och analyserar detta för att finna mönster och generaliseringar. I en kvalitativ studie ligger fokus i att tolka och förstå ett resultat, istället för att som i den kvantitativa inriktningen få fram ett summativt resultat (Stukát, 2005). Om studien syftar till att förstå människors tankar och förhållningssätt eller att jämföra och urskilja olika handlingsmönster så förespråkar Trost (2001) en kvalitativ studie.

Denna studie syftar till att undersöka pedagogers syn och förhållningssätt till pedagogisk dokumentation, och därmed har jag valt att utgå ifrån en kvalitativ studieinriktning med ett fenomenografiskt förhållningssätt. Enligt Patel och Davidsson (2003) innebär ett fenomenografiskt förhållningssätt att fokus ligger på att studera hur människor tolkar olika fenomen i omvärlden. Stukát (2005) menar att för forskaren handlar det om att identifiera uppfattningar hos undersökningsgruppen och att sedan urskilja och beskriva olika perspektiv av uppfattningar. Det vanligaste tillvägagångssättet för forskare att få fram information från sin undersökningsgrupp är att tillämpa öppna och kvalitativa intervjuer, där informanten med egna ord får beskriva sin uppfattning kring ett fenomen (a.a.). Lantz, (2013) poängterar dock att en enkät med en öppen karaktär kan generera minst lika stora möjligheter att svara fritt på frågorna som en intervju. Hon menar att det är frågeformuleringen som påverkar innehållet i svaren och inte sättet den utförs på (a.a.).

Framställningen av den empiri som ligger till grund för studieresultatet har sin framväxt från en enkätundersökning, där pedagoger har fått besvara frågor av en öppen karaktär, i form av en self report. Davidsson (2007) beskriver en self report som en enkät med öppna frågor, där informanten tillåts att själv formulera sina svar. Self reporten lämnas på plats till informanterna och hämtas vid ett senare tillfälle och detta bidrar till att self reporten därmed kan fyllas i när det bäst passar informanten. Det bidrar också till att informanten utan stress kan formulera och reflektera över

sina svar. Vidare poängteras också att en self report genererar i att informantens egna uppfattningar kring fenomenet får komma till uttryck, utan att påverkas av intervjupersonens kroppsspråk och sätt att vinkla frågan (a.a.).

När det formuleras frågor till en enkät/self report så är det två aspekter som enkätproducenten ska beakta, graden av standardisering och strukturering i frågorna. Frågornas standardisering innebär om frågorna och upplägget är desamma till alla informanter och om alla erbjuds samma förutsättningar. Frågornas strukturering innebär i sin tur hur frågorna är formulerade och om informanterna tillåts att tolka frågorna fritt och besvara dem utifrån sina egna uppfattningar (Patel & Davidsson, 2003; Trost, 2001). I den enkät/self report som har används i denna studie är frågorna formulerad utifrån en hög grad av standardisering, då informanterna genom enkäten har fått ta del av exakt samma frågor och ordningsfölj. Struktureringen på frågorna har däremot varit låg, då self reporten har fyllts i med informantens egna ord utifrån deras tolkning av frågeställningen.

Vid framställningen av de frågor som ska ingå i en self report poängterar Davidsson (2007) vikten av att vara tydlig och eftertänksamhet i de formuleringar som görs vid frågeframställningen. Det ska vara tydligt för informanten att förstå frågeställningen och därmed kunna besvara self reporten på ett sätt som gör att den blir användbar i analysarbetet för forskaren. ”Hur frågeställningen formuleras påverkar således vad man får veta” (Davidsson, 2007 s. 73). När jag hade sammanställt de frågor som jag ansåg skulle fungera och kunna generera information till mitt framtida analysarbete så överlämnade jag frågorna för vidare granskning innan self reporten delades ut till pedagogerna på förskolorna. Att låta några utomstående kritisk granska frågorna förespråkas även Stukát (2005) som menar att en enkät måste omarbetas några gånger innan den kan anses vara klar för att kunna överlämnas till den riktiga undersökningsgruppen.

4.2 Urval

Studien har genomförts på fyra olika förskolor i en och samma kommun i sydöstra Sverige. De deltagande informanterna har valts utifrån ett icke slumpmässigt urval och där valet sedan har baserats på ett strategiskt urval. Enligt Trost (2001) bidrar ett strategiskt urval till att man vänder sig till den undersökningsgrupp som bäst lämpar sig för studien, samt att det kan generera variation i svaren. Ett första steg i ett strategiskt urval är att bestämma vilken grupp människor som studien ska vända sig till, för att sedan övergå till att ytterligare specificera urvalet av undersökningsgrupp (a.a.). Mitt strategiska urval av informanter i denna studie har bestått i att jag medvetet valt ut vilka fyra förskolor som skulle ingå i studien. Anledningen till detta urval har baserats på att det inom dessa förskolor arbetar såväl förskollärare som barnskötare i varierande åldrar. Då studien syftar till att undersöka pedagogers syn och förhållningssätt till pedagogisk dokumentation, låg det i mitt intresse att även undersöka om yrkestitel och yrkeserfarenhet hade någon betydelse i de svar som presenterades i self reporterna.

Self reporten delades ut till 45 pedagoger och det var 22 self reporters som samlades in. Av dessa 22 self reporters var 18 besvarade av förskollärare och 4 av barnskötare. Här följer en presentation av deras yrkeserfarenhet inom förskolan:

- Förskollärare: sju stycken med en yrkeserfarenhet mellan 30-40 år
- Förskollärare: sex stycken med en yrkeserfarenhet mellan 19-26 år
- Förskollärare: fem stycken med en yrkeserfarenhet mellan 1-10 år
- Barnskötare: en med en yrkeserfarenhet på 24 år
- Barnskötare: tre stycken på en yrkeserfarenhet mellan 1-3 år

4.3 Genomförande

Studien genomfördes genom att 45 pedagoger tilldelades en self report med nio öppna frågor (se bilaga 2) som besvarades inom ämnet pedagogisk dokumentation. Överlämnandet av self reporten gjordes genom ett personligt besök på varje förskola där jag presenterade mig själv och studiens syfte. Stukát (2005) menar det är viktigt att motivera sina informanter om betydelsen av deras deltagande i undersökningen. Om ett personligt möte inte kan ske rekommenderar Stukát att det tillsammans med self reporten bifogas en missiv text (a.a.). Till varje self report hade jag därför även skickat med ett personligt brev (se bilaga 1), så att de pedagoger som jag inte hade träffat personligen skulle få en förståelse för vem jag var och varför jag vill ha deras hjälp och deltagande i self reporten. I den missiva texten meddelade jag även om informanternas etiska rättigheter i sitt deltagande i studien. Jag informerade också om att self reporten kunde fyllas i såväl i den medföljande self reporten eller skrivas på datorn och bifogas via mail.

Informanterna hade två veckor på sig att besvara frågorna och efter knappt en och en halv vecka så ringde jag upp varje förskola och påminde dem om att jag i veckoslutet skulle hämta self reportererna. Patel och Davidsson (2003) påpekar att om man inte skickar påminnelse finns det en stor risk för bortfall i enkätinsamlingen.

4.4 Etiska aspekter

I studien har jag följt vetenskapliga rådets fyra huvudpunkter när det gäller etiska regler och krav inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2012-12-05). De fyra etiska krav som vetenskapsrådet har och som jag har utgått ifrån i denna studie är informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet innebär att informanterna eller de berörda ska delges information om studiens syfte, samt hur det inkomna materialet kommer att hanteras. Samtyckekravet är ett annat etiskt krav som innebär att informanterna måste informeras om sin rätt att själva bestämma över sitt deltagande eller icke deltagande i undersökningen. De ska också meddelas att de har rätt att kunna avbryta sitt deltagande när de vill. Det tredje kravet från vetenskapsrådet och som jag även tagit hänsyn till är konfidentialitetskravet. I studien nämns inte de deltagande förskolorna och informanterna vid namn. Nyttjandekravet är det sista av de fyra övergripande etiska regler som vetenskapsrådet har formulerat och det innebär att den information eller det material

som informanterna delgett endast kommer att användas i detta forskningsändamål. Patel och Davidsson (2003) betonar att de ovanstående etiska kraven ska undersökningsgruppen få ta del av innan sitt deltagande i studien. Jag var därmed tydlig med att informera pedagogerna om de forskningsetiska krav som studien grundar sig i och vilka rättigheter de hade, samt mina skyldigheter gentemot dem. Denna information framfördes muntligt, samt att den även fanns skriftligt utförd i den missiva text som jag bifogade ihop med self reporten (se bilaga 1).

4.5 Metodkritik

Patel och Davidsson (2003) påpekar att tillförlitelsen i en enkät eller self report kan vara svår att kontrollera. Hur en fråga besvaras beror på mottagarens tolkning av den formulerade frågeställningen. Författarna menar att det kan uppstå missförstånd som bidrar till att informanten besvarar frågan utifrån sin tolkning och den behöver inte stämma överrens med frågeproducentens vision. Därför är det av största vikt att frågeproducenten ger tydliga instruktioner och bra frågeformuleringar som inte går att misstolka (a.a.). Den språkliga utformningen är därför mycket viktigare i en enkät, än vid intervjuer. I direkta intervjuer finns det möjlighet till förtydliganden om mottagaren inte förstår frågeställningen, denna möjlighet finns inte då forskaren utgår från en enkätundersökning (Stukát, 2005). För att motverka risken för missförstånd mellan mig och pedagogerna arbetade jag länge med mina frågeställningar, samt att de före utlämningen till förskolorna även kritiskt granskades av min uppsatshandledare, samt två förskollärare. I den missiva texten som bifogades med self reporten uppgav jag även mitt telefonnummer och mailadress om det skulle uppstå några oklarheter.

Den self report som studien är uppbyggd utifrån är framställd på öppna frågor. Trost (2001) varnar dock för att använda sig av alltför många öppna frågor i enkäter, då dessa anses tidskrävande för såväl forskaren som informanten. Han menar att samtidigt som informanten kan ha problem med att tyda frågeställningen och formulera sig förståeligt, så är det även svårt för forskaren att tyda och finna kopplingar mellan svaren då vissa informanter är mer tydliga än andra i sina enkätsvar (a.a.). Då studiens syfte var att undersöka hur den enskilda pedagogen definierade pedagogisk dokumentation och vilken betydelse dokumentationen ansågs ha i verksamheten såg jag dock inget annat alternativ än att genomföra en enkät med öppna frågor, där pedagogen gavs möjlighet att själv få formulera sina tankar. Givetvis kunde undersökningen ha genomförts via direkta intervjuer, men tidsbristen hade då bidragit till att jag endast hunnit intervju ett mindre antal pedagoger och därmed beslöt jag mig för att genomföra en self report med öppna frågor.

Fördelen med en enkät eller self report menar Stukát (2005) är att risken för att intervjuaren på ett omedvetet plan ska styra in informanten på ett visst spår minskar, däremot menar han att enkätundersökningar tenderar till att ha ett större bortfall. Därför valde jag att lämna ut fler self reports än vad som från början var tänkt. Detta visade sig dock vara ett klokt val då jag fick tillbaka 22 av 45 utlämnade exemplar. Pedagogernas förklaringar till varför de inte fyllt i self reporten var på grund av tidsbrist.

5 RESULTAT

I följande avsnitt kommer studiens resultat att presenteras. De 22 pedagoger som deltog i studien har delgett sina uppfattningar kring ämnet pedagogisk dokumentation utifrån frågeställningar i en self report. Samma frågeställningar har sedan legat som grund i hur resultatet kommer att presenteras. Det insamlade materialet har analyserats och kopplats samman för att urskilja gemensamma mönster eller särdrag mellan pedagogerna. Resultatet är uppbyggt på författarens tolkningar av pedagogernas beskrivningar, för att förtydliga pedagogernas åsikter kommer resultatet även att innehålla direkta citat från self reporterna.

5.1 Den pedagogiska dokumentationens olika användningsområden

Den pedagogiska dokumentationen beskrevs bidra med olika egenskaper och användas utifrån olika användningsområden av pedagogerna på förskolorna. De kategoriseringar eller teman som har kunnat urskiljas behandlas i följande avsnitt. I 5.1.1 redovisas pedagogernas tankar om den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg och hur den kan ligga till grund för att föra utvecklingen eller processen framåt. Pedagogernas tankar om att den pedagogiska dokumentationen bidrar till att synliggöra barns lärande och den egna pedagogiska verksamheten presenteras i avsnitt 5.1.2. Den pedagogiska dokumentationen bidrar också till att barnen kan se och följa sitt eget lärande, detta behandlas i avsnitt 5.1.3. I avsnitt 5.1.4 beskrivs pedagogernas tankar om att den pedagogiska dokumentationen också bidrar till att familjen görs delaktiga och får insyn i verksamheten. Pedagogerna riktar viss kritik mot den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg i avsnitt 5.1.5. Avslutningsvis redogör avsnitt 5.2 för en kortare sammanfattning av det sammanställda resultatet.

5.1.1 Ett reflektionsverktyg för att driva processen framåt

Drygt hälften av pedagogerna såg den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg som används för att reflektera och analysera kring verksamheten. Den beskrevs som ett hjälpmedel för att synliggöra och bli medvetna om företeelser för att kunna driva verksamheten framåt.

Pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att upptäcka lärandet (eller vad avsikten är) bland barnen och att sedan utvärdera/analysera med hjälp av dokumentationen – vad ser vi – hur går vi vidare.

Det framgick att pedagogerna ansåg att dokumentationen ska användas som underlag för att kunna föra processen framåt och att dokumentationen inte får stanna vid att endast reflekteras kring någon enstaka gång, utan att den regelbundet ska användas i såväl planering som utvärdering. *”En pedagogisk dokumentation ska alltid följa med som en röd tråd”*, förklarade vissa pedagoger. De menade att genom att kontinuerligt dokumentera och följa upp dokumentationer och reflektera över dess innehåll blir det lättare för dem att se vad de gör eller inte har gjort enligt den planering som de satt upp. En pedagog förklarade vad pedagogisk dokumentation innebär för henne:

Att regelbundet skriva ner och fotografera samt spara teckningar under det pedagogiska arbetet med barnen. Detta för att kunna följa utvecklingen i arbetet

på förskolan samt ha användning av den i framtiden i planeringen. Utvärdera och planera!

Vissa pedagoger lyfte fram innehållet i läroplanen, där det betonas att verksamheten kontinuerligt ska utvärderas och följas upp för att den ska utvecklas och förbättras. Pedagogerna ansåg att ett arbete enligt den pedagogiska dokumentationens förhållningssätt genererar i att de följer läroplanens direktiv. Reflekterandet bidrar till att både de själva och personer utanför förskolans väggar *"har koll på verksamheten"*. När det gällde pedagogerna själva var det främst möjligheten att bli medvetna och kunna förändra arbetet under projektet gång som förespråkades av pedagogerna. De menade att den kontinuerliga utvärderingen bidrog till att förändringar kunde tillämpas för att kunna uppnå målen.

Vi börjar alltid vår planering med att utvärdera den gångna veckan, vad har vi gjort, hur gick det och hur går vi vidare. Detta gör att vi på ett enkelt och tydligt sätt ser var vi ligger någonstans i relation till våra uppsatta mål – ligger vi i fokus med läroplanen, behöver vi sänka eller höja ribban osv.

Nästan en tredjedel av pedagogerna framhöll även det kollektiva arbetet tillsammans med andra när de beskrev vad en pedagogisk dokumentation innebar för dem. Det gemensamma reflekterandet tillsammans med både barn och kollegor förespråkades som något mycket viktigt, då detta bidrar till att det kan skapas en diskussion som gör att det dokumenterade materialet behandlas mer djupgående. Pedagogerna ansåg att det då skapas möjligheter att upptäcka saker som det tidigare inte tänkts på.

Jag tycker att man ska prata och diskutera kring dokumentationen med en kollega eller barn och reflektera över innehållet ihop med andra. Barn har många kloka tankar som vi pedagoger själva inte har tänkt på och som vi borde bli bättre på att ta till vara.

Alla pedagoger framhöll att de använder sig utav en digitalkamera i sitt arbete med pedagogisk dokumentation och att det främst är digitala bilder som används som underlag vid deras reflekterande. Med digitalkameran menade pedagogerna att de kan fånga händelser och situationer på bild som de vid ett senare tillfälle kan återkomma till, samt att det kan fungera som minnesstöd för såväl barnen som för pedagogerna i ett återberättande samtal. Hur och när det här samtalet och reflekterandet över dokumenterade bilder äger rum finns det dock delade meningar om hos pedagogerna. På vissa förskolor används det dokumenterade materialet tillsammans med barnen som underlag under ett pågående projekt.

Vi dokumenterar en händelse eller ett lärande som vi sedan pratar med barnen om. Bilderna används som stöd för barnen att komma ihåg vad vi gjort tidigare. För de minsta barnen berättar vi pedagoger, hos de äldre är tanken att det är barnens åsikter som ska få ta plats.

Här beskrev pedagogerna att barnen hjälper varandra att återberätta, då de minns olika saker. Detta bidrar också till att pedagogerna kan få en uppfattning om hur barnen tagit till sig och vad de lärt sig från föregående gång. Några få pedagoger beskrev sig själva som medforskande pedagoger, de uttryckte att här skapas det en möjlighet att ställa nya utmanande frågor till barnen och där nya tankar kan väckas hos dem. Andra pedagoger förklarade att samtal och reflektioner av bilder sker tillsammans med barnen i samband med att dokumentationerna ska sättas in i

barnens pärmar. Barnen får vara med och berätta vad som sker på bilden och vad de tycker att det ska stå i texten under dokumentationen.

Vi diskuterar bilder och barnen får berätta vad de gör eller i vilken situation de befinner sig i på bilden. Detta skriver man sen ner under bilden eller bilderna. Sedan läser vi upp dokumentationen för barnen för att se om de tycker att det är ok och om vi uppfattat dem korrekt.

De pedagoger som arbetade med pedagogisk dokumentation enligt ovanstående beskrivning förklarade att barn blir delaktiga då de säger något som förs in i dokumentationen.

Pedagogerna beskrev att de inte endast jobbar med pedagogisk dokumentation tillsammans med barnen, utan att de digitala bilderna även används som underlag vid samtal och reflektion inom arbetslaget. Bilderna är en bra grund även för pedagogerna att minnas och få en uppfattning om vad som tidigare hänt.

Man kan se en utveckling om man är flitig med kameran. Både vi pedagoger, barnen och föräldrar har något att gå tillbaka och titta på, - Hur var det nu igen?...En bild kan säga mer än tusen ord.

Många gånger dokumenterar vi barnen när de leker eller när de tar egna initiativ till något och vid dessa tillfällen är oftast bara jag och barnen närvarande. Kameran gör att jag kan visa upp barnets eller barnens "lärande" för mina kollegor och de kan framföra sina åsikter och iakttagelser.

Just möjligheten att få respons och kunna diskutera och analysera dokumentationer med kollegor var framträdande kommentarer hos pedagogerna, då de ansåg att det kunde vara lättare att se olika läranden hos barnen när de diskuterade dokumentationer tillsammans i arbetslaget. Pedagogerna menade att dels tolkar man en dokumentation på olika sätt och att bilderna därmed kan frambringa utvecklande diskussioner, samt att de genom bilderna kan göra jämförelser och se barns utveckling.

Det kan uppstå många intressanta diskussioner om barns lärande och om hur olika vi kan se på en och samma ped. dokumentation.

Ett fåtal pedagoger nämnde den pedagogiska dokumentation som ett reflektionsverktyg som bidrar till att förbättra kvaliteten i verksamheten och höja statusen på förskolläraryrket. Det fanns tankar om att diskussioner inom arbetslaget var både lärande och kompetenshöjande för hela personalgruppen, samt att det också kan förbättra kvaliteten på den pedagogik som bedrivs i verksamheten.

5.1.2 Synliggör barns lärprocesser och den pedagogiska verksamheten

Majoriteten av pedagogerna beskrev även den pedagogiska dokumentationen som ett bra arbetsverktyg för att synliggöra och bli medvetna om olika företeelser inom förskolans verksamhet. Det som främst förespråkades av pedagogerna är att den bidrar till att synliggöra barns lärande och utveckling. I self reporterna fanns det en viss skillnad i hur pedagogerna valde att formulera sig när de uttryckte att den pedagogiska dokumentationen bidrar till att synliggöra barns lärande och utveckling.

Barnskötare använde begrepp som att den pedagogiska dokumentationen genererar i att synliggöra *fel* och *hinder* som ska åtgärdas, medan förskollärare använde begrepp som att se barns *utveckling* och *förmågor* samt hur dessa ska utmanas vidare.

Barnskötare: Man kan märka om det är något som sticker ut hos barnet och som man borde tänka på, om det är något ”fel” så kan man se det i tid och hjälpa barnet.

Förskollärare: Fördelen med pedagogisk dokumentation är att det är lättare att följa barnens utveckling och upptäcka vad vi gör och hur vi kan utveckla oss och barnen vidare.

När pedagogerna yttrade att den pedagogiska dokumentationen synliggör barns lärande, så lyfte de möjligheten att se det enskilda barnets utveckling. De påpekade att det är återblickar i dokumentationerna som bidrar till att det finns en möjlighet att kunna se varje enskilt barns lärande och utveckling. Utan denna möjlighet ansåg pedagogerna att det hade varit nästintill omöjligt att anpassa verksamheten efter varje barns behov. Under en pågående aktivitet kan det vara svårt att uppfatta det enskilda barnet och att fokus då lätt hamnar på hela gruppen, en dokumentation över aktiviteten gör att det skapas möjlighet att återvända till situationer.

Den pedagogiska dokumentationen gör att vi kan se varje barn och var i sin utveckling de befinner sig, samt ge dem rätt förutsättningar och utmaningar att fortsätta utvecklas.

Pedagogerna ansåg att den pedagogiska dokumentationen ska ligga som grund för hur verksamheten organiseras. Utifrån dokumentationen kan pedagogerna bli medvetna om vilken nivå ”*de ska lägga sig på*” för att anpassa sig efter barnens intresse och utvecklingsnivå. Många pedagoger belyste att samtidigt som den pedagogiska dokumentationen synliggör barns lärande, så bidrar den även till att synliggöra den pedagogiska verksamheten. Det pedagogerna menade var att den pedagogiska dokumentationen inte enbart bidrar till att visa vad barn kan och hur de går tillväga, utan att den även synliggör vilka förutsättningar till lärande som barnen erbjuds i verksamheten. ”*Vi förskollärare måste upptäcka vad vi gör och hur vi kan utveckla oss och barnen vidare*”. Då det reflekteras kring barns lärande påstod flertalet pedagoger att de kan bli medvetna om vad de erbjuder barnen, samt vad de som pedagoger kan ändra på i verksamheten för att främja barns fortsatta lärande.

Den pedagogiska dokumentationen är en möjlighet att få ner barnens lärande på papper, men också ett sätt att se vad vi faktiskt erbjuder barnen för verksamhet. Dokumentationen blir ett sätt att synliggöra vad vi gör i verksamheten och hur vi ska gå vidare.

Vissa pedagoger förklarade att de använde den pedagogiska dokumentationen som underlag vid sin planering för att bli medvetna om hur de ska kunna fortsätta främja barnens lärande och utveckling. Utifrån dokumentationen kan de på ett tydligt sätt se vad de har gjort och hur de kan gå vidare i arbetet, vad har gått bra och vad måste ändras på, detta var framträdande frågor hos pedagogerna i deras gemensamma reflekterande. Här menade pedagogerna att de även under planeringstillfället kan utgå från tidigare reflektionstillfällen som hållits tillsammans med barnen. Merparten av pedagogerna framhöll att detta kunde vara ett sätt att få barnen att bli mer delaktiga i vad som händer och att barnen därmed ges möjlighet att få vara med och påverka innehållet i verksamheten.

5.1.3 Barnen ser sitt eget lärande

Pedagogerna ansåg att när barnen görs delaktiga i såväl utformandet som i reflekterandet av dokumentationerna, skapas det situationer där barnen får möjlighet att både kunna se och följa sitt eget lärande och sin utveckling. Pedagogerna menade att när barnen får sätta ord på sina handlingar så bidrar det till att barnen görs medvetna om sitt lärande. Att kunna se och följa sin utveckling som den pedagogiska dokumentationen genererar har många pedagoger kopplat till begreppet *roligt för barnen*. Det roliga med att kunna se och följa sitt eget lärande beskrevs av pedagogerna som att inta olika betydelser och att kunna ses utifrån olika användningsområden hos barnen beroende på deras ålder. Det framgick hos vissa pedagoger att det är både viktigt och roligt för barnen redan när de är små att se sitt lärande och kunna följa sina framsteg. En pedagog förklarade den pedagogiska dokumentations betydelse för barnen på följande sätt:

De kan på ett roligt och lätt sätt titta i sina dokumentationspärmar tillsammans med oss pedagoger, föräldrar och andra barn. De kan följa sig själva från "liten till stor". Barnen kan genom dokumentationen få bekräftelse och bevis på att de utvecklas.

Den pedagogiska dokumentationen lyftes också fram som rolig i den bemärkelsen att pedagogerna ansåg att barnen tyckte att det var roligt att visa och berätta för sina föräldrar vad de har gjort och lärt sig på förskolan. Några få pedagoger och då främst barnskötarna, beskrev den pedagogiska dokumentation som rolig i ett framtida syfte. De menade att barnen i framtiden skulle uppleva dokumentation som rolig genom att kunna återvända och minnas sin tid på förskolan.

Det var en pedagog som beskrev den pedagogiska dokumentationens olika fördelar och betydelser för barnen beroende på den ålder som de befinner sig i.

När barnen är små blir de glada om de ser sig själva på bild. När de blir lite äldre är dokumentationen till hjälp för att få dem att kunna återberätta vad som gjorts och upplevts. När barnen är vuxna är det roligt att titta tillbaka på tiden i förskolan.

5.1.4 Föräldrar får insyn och blir en del av verksamheten

Pedagogerna fick besvara en fråga om vilken betydelse som de ansåg att den pedagogiska dokumentationen kunde ha för barnens vårdnadshavare. Nästintill alla pedagoger var eniga om att de trodde att de flesta föräldrarna tycker om att se och ta del av bilder på det egna barnet. Sedan fanns det delade meningar om vilken mer djupgående betydelse dokumentationen kunde ha hos föräldrarna. Ett fåtal pedagoger hade dock upplevt att enstaka föräldrar inte uppvisat något intresse över huvudtaget för de bilder och annat dokumenterat material som visats för dem. Sedan var det några fler pedagoger som påstod att föräldrar tycker om att ta del av dokumentationer, men dessa pedagoger trodde inte att föräldrarna förstod eller såg den pedagogik som den pedagogiska dokumentationen presenterade. De menade att föräldrarna endast såg sitt barn som leker och inte det lärande eller den bakomliggande tanke som kanske finns bakom den dokumenterande situationen. De

flesta pedagogerna har dock en mer positiv syn på vilken betydelse de anser att föräldrarna ser i den pedagogiska dokumentationen som de får ta del av.

Jag tror att föräldrar ser det som en bekräftelse på att barnen utvecklas och får stimulans och lust att lära på förskolan. Att få "se" sitt eget barn ger tillfredsställelse till en som förälder.

Pedagogerna menade att föräldrarna genom dokumentationen kan få syn på vad deras barn gör på förskolan om dagarna när de själva arbetar, samt att de ser vad barnen lär sig. Dokumentationen kan bidra till att föräldrarna kan se barnen med "*pedagogiska ögon*".

Den pedagogiska dokumentationen framhölls också fungera som underlag vid utvecklingssamtal. Pedagogerna förklarade att den pedagogiska dokumentationen dels hjälper dem att förbereda sig inför samtalen med föräldrarna, samt att den även används som presentationsunderlag till föräldrarna. Dokumentationen ansågs vara ett tydligt och konkret sätt att visa upp barnens utveckling på. I self reporterna framgick det även att pedagogerna i samband med att de presenterar dokumentationer för föräldrar, brukar koppla innehållet i verksamheten och dokumentationerna till läroplanen. Dels menade pedagogerna att det stärker innehållet i verksamheten, samt att föräldrarna får en inblick i och blir medvetna om vilka mål och riktlinjer som verksamheten arbetar mot. Pedagogerna underströk att det bidrar till att föräldrarna får syn på lärandet mer konkret, då det kopplas till de olika läroplansmålen. Pedagogerna har upplevt att dokumentationerna då har blivit mer intressanta och tydligare för föräldrarna.

Drygt en tredjedel av pedagogerna lyfte också den delaktighet och möjlighet att kunna vara med och påverka verksamheten som en pedagogisk dokumentation för med sig.

Föräldrarna får känna sig mer delaktiga samt vara med och påverka. Detta ökar samarbetet mellan vårdnadshavare och förskolan, vilket gynnar barnet.

Pedagogerna förklarade att det är lättare för föräldrarna att förstå vad som sker i verksamheten genom att få ta del av dokumenterat material. Pedagogerna brukar låta barnen visa dokumenterat material för sina föräldrar. Dels får barnen en möjlighet att minnas och återberätta något som de tidigare upplevt samtidigt som föräldrar tenderar att vara mer nyfikna och lyhörda när det är deras barn som är aktiva berättare. Pedagogerna förklarade att de brukar flika in och bistå barnen vid återberättandet, detta brukar leda till att det skapas ett dialogutbyte mellan föräldern, barnet och pedagogen. Dialogen bidrar till att föräldrarna får inblick i verksamheten, samt att de kan komma med egna åsikter och idéer som pedagogerna kan ta till sig. Vid dessa tillfällen menade pedagogerna att dialogutbytet stärker relationen mellan hemmet och förskolan. Pedagogerna ansåg också att en sådan situation som nyligen beskrevs kan leda till att föräldrar och barn kan fortsätta lärandet och/eller samtalet hemma.

När föräldrar vet vad som händer på förskolan kan de använda detta tillsammans med barnen hemma. Då menar jag både samtala om saker och fortsätta utmana det lärande som vi påbörjat på förskolan.

Några få pedagoger förklarade att föräldrarna har uttryckt att de upplevt att samtalen med barnen hemma har blivit mer utvecklande, då föräldrarna fått insyn i vad som

hänt under dagen. Föräldrarna upplevde att det var lättare att ställa frågor och få igång ett samtal, samt att de lättare kunde förstå barnen då de antingen gör något eller vill berätta något hemma.

Ett fåtal pedagoger beskrev att när verksamheten synliggörs för föräldrar, politiker och allmänheten skapas det en möjlighet att höja statusen på förskolläraryrket.

En pedagogisk dokumentation kan förhoppningsvis höja statusen på vårt yrke. Den gör att fler och fler kan se det enorma lärande som sker dagligen och hela tiden på en förskola och att det vi gör faktiskt har en mening.

Pedagogen som skrev ovanstående citat förklarade att hon många gånger kan få uppfattningen att utomstående endast tror att förskolläraryrket innebär blöjbyte och barnpassning när föräldrarna arbetar. Genom att visa vad som verkligen sker i verksamheten under en dag, så tror pedagogerna att statusen på yrket kan höjas. Pedagogen betonade att om detta ska kunna ske måste personer utanför förskolans väggar få insyn i hur verksamheten ser ut och hur den verkligen fungerar.

5.1.5 Kritik mot pedagogisk dokumentation

Samtidigt som pedagogerna gav en redogörelse om den pedagogiska dokumentationens många positiva sidor, så framfördes det även en viss kritik mot den. Pedagogernas kritik riktade sig främst mot att arbetet med pedagogisk dokumentation var mycket tidskrävande och att den tid som pedagogerna egentligen ville ge till barnen, istället fick läggas på dokumentationsarbete. Det var några pedagoger som förklarade att de känner en stor frustration och otillräcklighet över detta.

Egentligen ska det ju inte finnas någon nackdel med ped. dokumentation! Det är ju bara positivt att kunna se en utv. eller kunna se vad vi kan göra bättre osv. Men ibland kan man känna lite tidspress och då är det svårt att inte uppleva frustration och otillräcklighet.

Det var några pedagoger som uttryckte att de tyckte att det var svårt att veta vad som ska dokumenteras. De ställde sig frågande till om det var verksamheten, barnen, eller pedagogerna själva som skulle stå under granskning. Samma pedagoger beskrev också vikten av att de måste få tillgång till rätt dokumentationsverktyg för att kunna genomföra dokumentationsarbetet, samt att det behövs kontinuerlig fortbildning inom ämnet pedagogisk dokumentation.

Pedagogisk dokumentation är något som inte fanns i min utbildning och som har tillkommit efteråt. Det blir att gissa sig fram lite...

Annan kritik som pedagogerna riktade mot den pedagogiska dokumentationen var att det på grund av tidspressen kunde bli ihopdiktade händelser som presenterades utifrån bilderna. Förklaringen bottnade sig i att för att spara tid kunde pedagogerna vid enstaka tillfällen kommentera dokumentationer utifrån sina egna uppfattningar som var tolkade och baserade på vad pedagogerna trodde att barnen/barnet upplevde då bilden togs på dem. En pedagog riktade också kritik mot att pedagoger måste vara vaksamma på att deras intention att kontinuerligt dokumentera barnen inte stör deras spontanitet. Pedagogen menade att det är lätt att fasta i att man vill dokumentera och

hitta lärande i så mycket som möjligt och att detta i slutändan kan få en negativ inverkan på barns utveckling.

5.2 Sammanfattning av resultat

Alla pedagoger var överrens om att den pedagogiska dokumentationen på ett eller annat sätt var ett bra arbetsverktyg för att främja verksamhetens kvalitet samt barns lärande och utveckling. Den pedagogiska dokumentationen beskrevs som ett hjälpmedel för att synliggöra och bli medveten om olika företeelser för att kunna driva verksamheten framåt och höja dess kvalitet. Majoriteten av pedagogerna menade att den pedagogiska dokumentationen bidrog till att synliggöra varje barns lärande och utveckling på ett mycket tydligt och konkret sätt. Detta synliggörande hjälpte pedagogerna att bli medvetna om hur de i fortsättningen ska agera och bedriva verksamheten, för att kunna fortsätta utmana och främja barnens lärande, samt hur de kan ta till vara barnens intressen i de lärsituationer som skapas. I resultatet framgår det en variation kring hur pedagogerna väljer att formulera sig när de beskriver att den pedagogiska dokumentationen synliggör barns lärande och utveckling. Barnskötarna beskrev att den synliggör fel och hinder, medan förskollärare använde begrepp som att den synliggör barns utveckling och förmågor.

Digitalkameran var det arbetsverktyg som alla pedagoger uttryckte låg till grund för deras arbete med pedagogisk dokumentation. Det var främst fotografier som beskrevs som underlag i det reflekterande som sker i verksamheterna. Fotografierna/dokumentationerna fungerade som stöd för barnen i deras lärande samt att barnen utifrån bilderna kunde se och följa sin egen utveckling. Den pedagogiska dokumentationen ansågs också fungera som ett bra underlag för pedagogerna vid deras planering och utvärderingssammankomster. Att få respons och reflektera över dokumentationer tillsammans med kollegor ansågs utvecklande, då olika tolkningar av en och samma dokumentation kunde synliggöras och bidra till intressanta och utvecklade diskussioner uppstod mellan pedagogerna. Den pedagogiska dokumentationen beskrevs också fungera som underlag för att familjen ska få en inblick i verksamheten och i deras barns utveckling. Pedagogerna menade att när verksamheten synliggörs för föräldrarna har de möjlighet att bli mer delaktiga och att det kan öka samarbetet mellan förskolan och föräldrarna.

Pedagogerna framförde främst de positiva egenskaper och användningsområden som den pedagogiska dokumentationen kunde bistå med till verksamheten, dock framkom det viss kritik mot att arbetssättet var tidskrävande. Pedagogerna upplevde att den tid som de egentligen vill ge barnen fick läggas på dokumentationsarbete.

6 DISKUSSION

I följande avsnitt kommer studiens resultat att kopplas samman med bakgrundkapitlet och mynna ut i en diskussion kring pedagogisk dokumentation.

6.1 Resultatdiskussion kring pedagogernas syn på den pedagogiska dokumentationen

Diskussionen är uppdelad utifrån olika avsnitt som är baserade på pedagogernas syn på den pedagogiska dokumentationen. I avsnitt 6.1.1. framförs en diskussion om den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg. Avsnitt 6.1.2 diskuterar att den synliggör det omedvetna. Därefter förs det i avsnitt 6.1.3 en diskussion kring att dokumentationen ger föräldrarna pedagogiska ögon. I avsnitt 6.1.4 diskuteras den kritik som pedagogerna riktar mot den pedagogiska dokumentationen.

6.1.1 Pedagogisk dokumentation som reflektionsverktyg

Ungefär hälften av pedagogerna beskriver den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg som används för att reflektera och analysera över vad som händer i verksamheten. Pedagogerna anser att den ska fungera som ett slags hjälpmedel för att kunna bli medvetna om företeelser för att kunna utveckla och driva processen framåt. Vissa pedagoger ser den pedagogiska dokumentationen som en röd tråd, som kontinuerligt ska användas som underlag i deras reflektionsarbete. Det ständiga arbetet som pedagogerna uttrycker att en pedagogisk dokumentation ska kännetecknas av, stämmer överrens med Wallins (2003) åsikt gällande att den ska ses som en kunskapsspiral som aldrig blir helt färdig, utan istället ses som en process som går mot en ständig utveckling.

I studien framgår det att vissa pedagoger använder dokumenterat material som underlag vid sina planeringstillfällen. Dokumentationerna används då som reflektionsunderlag för att utvärdera det arbete som gjorts, samt för att kunna planera för hur arbetet ska fortgå. I utvärderingsarbetet menar pedagogerna att de jämför tidigare dokumentationer med nya för att kunna följa och se om verksamheten följer de mål och förväntningar som finns uppsatta. Skulle pedagogerna inte använda och bearbeta dokumentationerna och reflektera kring dem på det här sättet, utan endast lägga dem åt sidan direkt efter att dokumentationen sammanställts, så menar Wallin (2003) att möjligheten till att kunna driva processen framåt skulle få förlorad. Lenz Taguchi (1997) betonar även hon att en pedagogisk dokumentation ska ses som en ständigt levande och pågående process. Den vinst som pedagogerna bland annat framhäver att det kontinuerliga reflekterandet bidrar med, är deras möjlighet att kunna bli medvetna om företeelser för att kunna vidta åtgärder och genomföra förändringar i deras planeringar under ett pågående projekt.

Vissa pedagogerna lyfter det kollektiva arbetet tillsammans med andra när de beskriver sin tolkning av vad den pedagogiska dokumentationen innebär för dem. Att få reflektera tillsammans med andra, både barn och kollegor anses mycket viktigt för pedagogerna. När det uppstår diskussioner mellan parterna, menar de att materialet

behandlas mer djupgående och att det kan generera nya tankar hos varje individ. Detta innebär att pedagogerna ser den pedagogiska dokumentationen på samma sätt som Lenz Taguchi (1997), då hon betonar att en pedagogisk dokumentation ska byggas på ett gemensamt reflekterande och ses som ett kollektivt reflektionsverktyg. Det är i samtal med andra som det kan finnas nya upptäckter menar pedagogerna i studien. Det är just det gemensamma reflekterandet som öppnar upp för att multipla perspektiv får komma till uttryck, menar Dahlberg och Åsén (2005).

Det dokumentationsmaterial som pedagogerna framhäver att de främst använder i verksamheten och som ligger till grund för deras reflekterande är digitala bilder. Pedagogerna använder bilderna som minnesstöd och reflektionsunderlag för såväl deras egen skull, men även för att barnen lättare ska minnas och komma ihåg tidigare händelser. Dahlberg m.fl. (2001) använder begreppen *innehåll* och *process* för att beskriva den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg. Det innehåll som författarna menar att en pedagogisk dokumentation ska besitta, består i studiens fall mestadels av digitala bilder. Processen av bilderna dvs. bearbetningen skiljer sig åt på de olika förskolorna. Detta innebär sammanfattningsvis att alla pedagoger arbetar med bilder på ett eller annat sätt (innehållet), däremot ser reflekterandet (processen) av bilderna olika ut i verksamheterna. När och hur reflekterandet äger rum växlar alltså från förskola till förskola och från pedagog till pedagog.

Barnens delaktighet i reflekterandet av bilderna sker på vissa förskolor under det pågående projektet, medan det på andra förskolor sker i slutet av ett projekt. De pedagoger som skapar reflektionstillfällen tillsammans med barnen under ett projekts gång, lyfter möjligheten att barnen utifrån diskussionerna kan lära av varandra under det pågående arbetet. Barnen tar stöd från bilderna och minns olika saker som de förmedlar till sina kamrater. Detta kan kopplas till Vygotskijs tanke om den proximala utvecklingszonen, barn lär genom stöd från andra (Jerlang, 2008). Pedagogerna ser också en stor vinst i att reflekterandet tillsammans med barnen bidrar till att de redan i ett tidigt skede kan göra sig medvetna om hur barnen tar till sig projektet och vad de lär sig och får ut av arbetet. I skolverket (2012) framgår det, att det som många gånger kan uppfattas som ointressant hos den ena parten kan ha en mycket större betydelse hos andra. Via samtal och reflektion kan det omedvetna alltså synliggöras. I studien framkommer det att för att få barnen mer delaktiga i reflekterandet och bli medvetna om deras tankar väljer en del pedagoger att inta en medforskande roll. Då menar pedagogerna att det finns möjlighet för dem att ställa frågor till barnen som bidrar till att barnen kan vidareutveckla sina tankar, eller så kan frågeställningen mynna ut i att helt nya tankar väcks hos barnen, dvs. det kan uppstå assimilation och ackommodation av barnens redan befintliga kunskap (Jerlang, 2008). På andra förskolor förklarar pedagogerna att barnen görs delaktiga i reflekterandet i samband med att dokumentationen ska föras in i deras pärm. Reflekterandet består i att barnen får berätta vad som sker på bilden, detta skriver pedagogen sedan ner under den dokumenterande bilden och därefter läses texten upp för att godkännas av barnen. Detta tillvägagångssätt anser pedagogerna är att arbeta enligt den pedagogiska dokumentationens förhållningssätt. Att endast bjuda in barnen att delta i reflekterandet så här i slutskedet bidrar enligt Wehner- Godée (2000) och Elfström (2013) till att dokumentationen egentligen inte kan ses som en pedagogisk dokumentation. Författarna poängterar att det måste ske en mer

djupgående process av dokumentationen för att den ska ses som pedagogisk. De pedagoger som anser att de arbetar enligt den pedagogiska dokumentationen kriterier, liksom den sistnämnda beskrivningen uppfyller alltså inte de kriterier som krävs för att dokumentation egentligen ska få kallas pedagogisk dokumentation.

Många pedagoger lyfter också vikten av det kollektiva reflekterandet tillsammans med kollegor inom arbetslaget. Den vinst som pedagogerna uttrycker är den respons och diskussion som uppstår mellan dem under reflekterandet. Pedagogerna menar att de tolkar och ser olika saker när de beskådar en dokumentation och att det brukar leda till många intressanta och utvecklande samtal. För att dessa diskussioner ska kunna uppstå anser Åberg och Lenz Taguchi (2005) att man inom ett arbetslag inte ska vara alltför lika varandra. Det är när våra olika åsikter ställs mot varandra som det skapas en diskussion mellan oss förklarar pedagogerna och det är först då som det synliggörs att det finns olika sätt att se och tolka en situation eller dokumentation på. Det är vid dessa tillfällen som Elfström (2013) menar att den enskilda individens egen syn och förståelse kan vidgas.

6.1.2 Att bli medveten om det omedvetna

I studien framgår det att pedagogerna anser att den pedagogiska dokumentationen hjälper dem att synliggöra barns lärprocesser. Det som främst förespråkas är möjligheten att kunna se det enskilda barnets lärande och utveckling. Då hela barngruppen är samlad kan det vara svårt att se den enskilda individen, men då barnen dokumenteras finns det en möjlighet för pedagogerna att i efterhand gå tillbaka och se hur det enskilda barnet handlade i en viss situation, samt följa detta barns lärande och utveckling. Wehner-Godée (2000) framhäver just den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg för att synliggöra barns lärande och kompetenser. Barn ska i dagens samhälle ses som rika och kompetenta individer och fokus ska ligga på barns möjligheter påpekar Lenz Taguchi (1997). Dessa åsikter är intressanta att ställa mot pedagogernas formuleringar i self reporterna. Där framgår det en viss skillnad i hur pedagogerna väljer att formulera sig när de redogör för att den pedagogiska dokumentationen synliggör barns lärande. Några pedagoger uttrycker att dokumentationen synliggör barns fel och hinder som måste åtgärdas, andra pedagoger använder begrepp som att den synliggör barns utveckling och förmågor samt hur de i fortsättningen kan utmana barnen i deras lärande. Bjervås (2011) har gjort en liknade studie som denna och även hon fann att pedagoger pratar om barnen som being eller becoming. Nordin Hultman (2004) poängterar att människor blir på ett visst sätt och intar den roll som omgivningen tilldelar dem. Hon menar att fokus ska ligga i att se barns lärprocess och hur denna kan utmanas, istället för att leta brister. Oavsett hur pedagogerna uttryckte att den pedagogiska dokumentationen synliggör barns lärande, så var alla överrens om att dokumentationen bidrar till att pedagogerna kan bli medvetna om hur de ska lägga upp arbetet i fortsättningen för att kunna utveckla barnens lärande.

Utifrån en pedagogisk dokumentation kan man inte enbart synliggöra barns lärprocesser, utan pedagogerna ser även en vinst i att kunna synliggöra och bli medvetna om hur den egna pedagogiska verksamheten är uppbyggd och fungerar. I Lpfö 98/10 betonas att verksamheten ständigt ska stå inför granskning och

kontinuerligt utvärderas för att förbättra dess kvalitet och barns möjlighet till lärande (Skolverket, 2010). När pedagogerna reflekterar över barnens läroprocesser menar de, att de samtidigt blir medvetna om vilken betydelse den egna pedagogiska verksamheten spelar in i barnens lärande och utveckling. Frågor som pedagogerna kan ställa sig är, vilken miljö erbjuds barnen?, är verksamheten anpassad efter barnens utvecklingsnivå? hur ska arbetet fortsätta? För att bli medvetna om detta och kunna göra ändringar inför framtiden ser pedagogerna den pedagogiska dokumentationen som ett bra hjälpmedel. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att när något utvärderas under den pågående processen, så finns det chans till att vidta åtgärder och förändringar under arbetets gång. Den här typen av utvärderingar benämns som att verksamheten står inför en formativ bedömning (Vallberg Roth & Månsson, 2010). De formativa bedömningarna görs främst vid pedagogernas planeringsmöten, där mötet inleds med en tillbakablick som sedan mynnar ut i en utvärdering. Utvärderingen ligger sedan som grund för hur det framtida arbetet kommer att utvecklas både för att främja barnens fortsatta lärande, men även för att kunna förbättra kvaliteten på förskolorna.

Den pedagogiska dokumentationen som ett arbetsverktyg framhävs av Gardner och Rinaldi (2006) som särskilt betydelsefull och viktig för barnen i deras lärande och utveckling. Det är främst den möjlighet till återblickar och att se den egna läroprocessen som förespråkas av författarna. Detta är även något som pedagogerna i denna studie understryker och som de upplever som viktigt i den egna verksamheten, då de anser att den pedagogiska dokumentationen bidrar till att barnen görs medvetna om sitt eget lärande. Pedagogerna menar att när barnen görs delaktiga i dokumentations- och reflekteringsarbetet kan de följa och se sin egen utveckling. Denna insyn och delaktighet som den pedagogiska dokumentationen genererar bidrar enligt Dahlberg och Åsén (2005) till att barnen kan få makt över den egna läroprocessen, då de blir medvetna om vad och hur de lär sig. Denna insyn och aha-upplevelse som barnen får när de ser sin utveckling, beskriver pedagogerna i studien som något barnen tycker är *roligt*. När barnen ser sitt lärande genom det dokumenterande materialet får de ett bevis på att de utvecklas och detta är något som de känner stor stolthet över. Detta är även något som kan styrkas av Buldu (2010), då han i sin studie fann att barnens insyn i den egna läroprocessen, även bidrog till att öka deras motivation till att fortsätta utvecklas.

6.1.3 Föräldrarna får pedagogiska ögon

Det är föräldrarna som bär på huvudansvaret när det gäller deras barns uppväxt och fostran (SOU 1997:157). Därmed framhålls vikten av att föräldrar måste få insyn i den verksamhet där deras barn befinner sig. Föräldrarnas rätt till inflytande och delaktighet betonas även i Lpfö 98/10 (Skolverket, 2010). Pedagogerna förklarar att deras sätt att synliggöra och låta föräldrarna få insyn i den pedagogiska verksamheten är genom att presentera och visa upp dokumenterat material. Denna presentation sker främst genom att visa upp bilder, där barnen är aktiva i någon form av lärsituation. Bilderna som förmedlas ska representera och visa upp verksamheten ur ett pedagogiskt perspektiv. Det finns delade meningar hos pedagogerna gällande vad de anser att föräldrarna ser och vad de får ut av de dokumentationer som presenteras för dem. Vissa pedagoger upplever inget större intresse från föräldrarnas sida i att ta del av dokumentationerna, andra anser att föräldrarna endast ser det

lekande barnet på bilderna. De flesta pedagoger framhäver dock att de upplever att föräldrarna ser en stor vinst i att få ta del av dokumentationer. Dahlberg och Åsén (2005) hävdar att den pedagogiska dokumentationen inte endast kan förmedla vad barnen gör, utan också hur och vilken betydelse som barnen upplever i den dokumenterande situationen. Detta kan kopplas till de tankar som uttrycktes i self reporterna, där det ansågs att den pedagogiska dokumentationen kan leda till att ge föräldrarna pedagogiska ögon, dvs. dokumentationen ger föräldrarna en djupare förståelse av vad som sker i verksamheten och varför pedagogerna bedriver verksamheten på det sätt de gör.

Som nämnts tidigare förespråkas det i Lpfö 98/10 (Skolverket, 2010) att föräldrarna ska göras delaktiga och bli en del av verksamheten och kunna vara med och påverka sitt barns vardag. För att detta ska kunna ske måste verksamheten skapa situationer som leder fram till ett samarbete och dialogutbyte mellan pedagoger och föräldrar (SOU 1997:159). Pedagogerna i studien brukar ibland bjuda in föräldrarna till insyn och möjlighet till dialogutbyte i samband med att dokumenterat material visas för dem. Här framgår det att pedagogerna låter barnet vara länken mellan dem själva och föräldrarna för att skapa kommunikationen. Pedagogerna upplever att föräldrarna blir mer aktiva när det är deras barns som visar och berättar. Detta leder till att det skapas en öppen dialog mellan alla parter, och det är då som det skapas en möjlighet till erfarenhetsutbyte menar Dahlberg och Åsén (2005). Pedagogerna påstår att dialogen dels leder till att föräldrarna får insyn i verksamheten, samtidigt som de kan förmedla egna tankar och åsikter som pedagogerna i sin tur kan ta till sig. På så sätt stärks relationen och samarbetet mellan hem och förskola. Åberg och Lenz Taguchi (2005) hävdar att parterna måste se varandra som resurser som strävar mot barnets bästa.

En annan fördel med att föräldrar får insyn i verksamheten och som pedagogerna har lyft fram, är den ökade dialog som föräldrarna uttrycker att de upplever hemma. Insynen i verksamheten av vad som hänt under dagen gör att föräldrarna lättare förstår sitt barns kommentarer och att det därmed bli mer flyt i dialogen mellan dem själva och barnet. Det ökande dialogutbytet som föräldrarna upplever i hemmet kan även styrkas av Buldu (2010), han fick exakt samma resultat när han undersökte den vinst som föräldrar ansåg att den ökade insynen i verksamheten bidrog med till dem.

6.1.4 Kritik riktad mot den pedagogiska dokumentationen

De flesta pedagogerna är positiva till användandet av den pedagogiska dokumentationen och det den tillför i verksamheterna. Den kritik som pedagogerna dock riktar mot den pedagogiska dokumentationen handlar främst om att den ses som tidskrävande. Pedagogerna uttrycker att den tid de vill lägga på barnen istället läggs på enskilt dokumentationsarbete. Dessa åsikter är intressanta, då det i Lpfö 98/10 betonas att barnen ska göras delaktiga i såväl dokumenterandet som i utvärderingen (Skolverket, 2010). Detta innebär att det inte borde finnas något problem i att dokumenterandet tar tid från barnen, med tanke på att detta ska göras tillsammans.

Annan kritik som pedagogerna riktar mot deras dokumentationsarbete är att det ibland kan bli ihopdiktade dokumentationer. Den tidspress som pedagogerna

upplever bidrar till att dokumentationerna ibland görs enskilt av dem själva och baseras då på deras tolkningar av vad de tror att barnen upplever på bilden. Detta innebär att dokumentationen presenteras ur ett vuxenperspektiv och detta är något som Lindgren och Sparrman (2003) varnar för när det gäller den pedagogiska dokumentationen generellt. Författarna menar att de bestämmelser som finns gällande det kontinuerliga dokumenterandet, som ska ske i verksamheterna, är baserat på de vuxnas önskemål. Dahlberg m.fl. (2001) poängterar vikten av att pedagogerna måste vara vaksamma på de risker som den pedagogiska dokumentationen kan föra med sig. Denna kritik framförs även av pedagogerna i denna studie, då de framhåller vikten av att inte låta dokumenterandet ta överhand och inverka på barnens spontanitet. Pedagogerna menar att de inte får fastna vid tanken på att hela tiden dokumentera och hitta lärande hos barnen. Detta kan då enligt Dahlberg m.fl. (2001) övergå till en verksamhet som baseras på makt och kontroll av barnen, vilket pedagogerna i studien anser kan få en negativ inverkan på barnens utveckling.

Med det ökade kravet på att verksamheten ska dokumenteras och följas upp, så hävdar en del pedagoger att det är svårt att veta vad de ska dokumentera. De ställer sig frågande till om det är verksamheten, barnen eller de själva som ska granskas. Denna osäkerhet hos pedagogerna är intressant att koppla till läroplanerna, för i såväl Lpfö 98 (utbildningsdepartementet, 1998) som i Lpfö 98/10 (Skolverket, 2010) framgår det att det är verksamheten som ska utvärderas och inte barnen. De pedagoger som uttrycker denna osäkerhet efterlyser dock mer fortbildning inom pedagogisk dokumentation, kring hur de ska arbeta för att uppnå det dokumentationskrav som ställs på dem. I samband med att Lpfö 98/10 kom ut, så släppte Skolverket (2012) en publikation som skulle fungera som stödmaterial för pedagoger i deras dokumentation och utvärderingsarbete. Frågan som kvarstår är om pedagogerna i studien tagit del av denna publikation eller inte, samt om den i sådana fall inte var tillräckligt utformad för att stödja pedagogernas dokumentationsarbete.

6.2 Sammanfattande slutsats

Sammanfattningsvis går det att dra slutsatsen att alla pedagoger ser på den pedagogiska dokumentationen som ett hjälpverktyg för att kunna bedriva och utveckla verksamheten. Även om det endast var hälften av pedagogerna som ordagrant beskrev den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg, så gör jag, den tolkning att alla pedagoger på ett eller annat sätt ser på dokumentationen som ett stöd i sitt reflekterande och utvärderingsarbete. De pedagoger som inte ordagrant formulerade dokumentationen som ett reflektionsverktyg, beskriver den som ett hjälpmedel för dem att bli medvetna om såväl barnens läroprocesser som hur verksamheten bedrivs. Dokumentationen ses som ett stödmaterial för att kunna återvända till situationer. Enligt min tolkning används och ser alltså även de andra pedagogerna den pedagogiska dokumentationen som ett reflektionsverktyg även om detta inte bokstavligen uttrycks.

Pedagogerna lyfter även det kollektiva arbete som den pedagogisk dokumentation för med sig. Fotografier är det dokumentationsmaterial som främst används i verksamheterna. När och hur reflekterandet äger rum tenderar dock att se olika ut på

förskolorna. Barnen tillåts att inta en mycket större roll i dokumentationsarbetet på vissa förskolor och deras delaktighet anses mindre viktig på andra förskolor. En del pedagoger låter barnen bli en del av den pedagogiska dokumentationen under det pågående arbetet. Dessa pedagoger anser, precis som Wehner-Godée (2000) att detta hjälper dem att bli medvetna om barnens tankar och därmed hur arbetet ska organiseras härnäst för att skapa lämpliga lärsituationer för barnens fortsatta lärande. På andra förskolor görs barnen endast delaktiga då de får framföra den text som de anser ska stå tillsammans med den dokumenterande bilden. Detta sker oftast i samband med att dokumentationen förs in i barnens pärmar. Vissa pedagoger uttrycker en sådan tidspress att de för att spara tid genomför allt dokumentationsarbete på egen hand, utan barnens närvaro. Ställs pedagogernas olika tillvägagångssätt mot varandra, gällande deras sätt att arbeta utifrån pedagogisk dokumentation går det att dra slutsatsen att de två sistnämnda tillvägagångssätten inte uppnår de kriterier som finns för att en dokumentation ska få kallas pedagogisk dokumentation. För att en dokumentation ska övergå till att bli pedagogisk måste den bearbetas och ses som en pågående process (Åberg & Lenz Taguchi, 2005), vilket inte sker i de två sistnämnda beskrivningarna. Det tycks därmed finnas olika uppfattningar hos pedagogerna gällande hur ett pedagogiskt dokumentationsarbete ska tillämpas. I likhet med vad Elfström (2013) tar upp, så anser vissa pedagoger tydligen att det räcker med att endast klistra in dokumentationer i barnens pärmar för att påstå att man arbetar utifrån ett pedagogiskt dokumentationssätt. De pedagoger som ser en vinst i att kontinuerligt arbeta med dokumentationer och reflektera kring dessa utgår däremot utifrån de fördjupningsmoment som Elfström (2013) menar krävs för att en dokumentation ska bli pedagogisk.

6.3 Pedagogiska implikationer

Vad en pedagogisk dokumentation innebär, samt vad den kan bidra med till verksamheten finns det till viss del skilda åsikter om bland pedagogerna. Alla pedagoger är dock överrens om att den pedagogiska dokumentationen på ett eller annat sätt bidrar till att utveckla verksamheten. Skillnaden mellan pedagogernas syn handlar främst om de potentialer som de anser att den pedagogiska dokumentationen kan bidra med till verksamheten, då vissa pedagoger ser fler möjligheter än andra. I studien framgår det önskemål om kontinuerlig fortbildning inom ämnet. Detta är bevis på att pedagogerna är villiga att utvecklas och förbättra sitt arbete när det gäller deras dokumentationsarbete. I samband med att den nya läroplanen (Skolverket, 2010) trädde i kraft, släppte Skolverket (2012) ett stödmaterial gällande pedagogiskt dokumentationsarbete. Det framgår dock inte i self reporterna om och hur pedagogerna har tagit del av detta stödmaterial, men hur som helst anser både jag och pedagogerna att det behövs mer diskussioner och fortbildning på förskolorna för att utveckla deras pedagogiska dokumentationsarbete.

6.3.1 Förslag till fortsatt forskning

En fråga som har växt fram under arbetets gång och som skulle vara intressant att undersöka vid en eventuell framtida studie, är en jämförelse av hur ett pedagogiskt dokumentationsarbete fungerar och skiljer sig mellan en Reggio Emilia inspirerad förskola kontra en icke Reggio Emilia inspirerad förskola. Vilka likheter och skillnader går att finna mellan dessa verksamheter?

7 REFERENSLISTA

- Bjervås, L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan: en diskursanalys*. Diss. Göteborg: Göteborg universitet, 2011. Göteborg.
- Björklund Boistrup, L. (2005). Att fånga lärandet i flykten. I: Lindström, L. & Lindberg, V. (red.). *Pedagogisk bedömning: om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: HLS förlag.
- Bowne, M., Cutler, K., DeBates, D., Gilkerson, D., and Stremmel, A. (2010). *Pedagogical documentation and collaborative dialogue as tools of inquiry for pre-service teachers in early childhood education: An exploratory narrative*. Journal of the Scholarship of Teaching and Learning, Vol. 10, No. 2, June 2010, pp. 48 - 59.
- Bruun, U-B. & Kärrby, G. (1978). *Se, förstå, handla*. Lund: Liber Läromedel.
- Buldu, M. (2010). Making learning visible in kindergarten class-rooms: Pedagogical documentation as a formative assessment technique. *Teacher and Teacher Education*, 26(7), 1439-1449.
- Dahlberg, G. & Åsén, G. (2005). Loris Malaguzzi och den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia. I: Forsell, Anna. (red). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber AB.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2001). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv, exempel förskolan*. Stockholm: HLS förlag.
- Davidsson, B. (2007). Self report – att använda skrivna texter som redskap. I: Dimenäs, J. (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB.
- Elfström, I. (2013). *Uppföljning och utvärdering för förändring – pedagogisk dokumentation som grund för kontinuerlig verksamhetsutveckling och systematiskt kvalitetsarbete i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013. Stockholm.
- Elfström, I., Nilsson, B., Sterner, L. & Wehner-Gondée, C. (2008). *Barn och naturvetenskap – upptäcka utforska, lära*. Stockholm: Liber AB.
- Gardner, H. & Rinaldi, C. (2006). Reggio Children, Projekt Zero (Ed.), *Att göra lärandet synligt. Barns lärande- individuellt och i grupp*. Stockholm: HLS förlag.
- Jerlang, E. (red.). (2008). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber AB.
- Lantz, A. (2013). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag.
- Lenz Taguchi, H. (2000). *Emancipation och motstånd: dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Doktorsavhandling. Stockholm: HLS förlag.

- Lindgren, A. (2012). Ethical Issues in Pedagogical Documentation: Representations of Children Though Digital Technology. *International Journal of Early Childhood*, 44, 327-340.
- Lindgren, A-L. & Sparrman, A. (2003). Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 1-2(8), 58-69.
- Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. (Ny rev. utg.) (2010). Stockholm: Fritzes.
- Nordin Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB.
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- SOU 1997:157. *Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. Slutbetänkande av Barnomsorg och skolakommittén*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan. (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Vallberg Roth, A. & Månsson, A. (2010). Dokumentation och bedömning i förskolan. I: Riddarsporre, B. & Persson, S. (red.). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Wallin, K. (2003). *Pedagogiska kullerbyttor. En bok om svenska barn och inspirationen från Reggio Emilia*. Stockholm: HLS förlag.
- Wehner-Godée, C. (2005). Att bedöma små barns kunnande. I: Lindström, L. & Lindberg, V. (red.). *Pedagogisk bedömning: om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: HLS förlag.
- Wehner-Godée, C. (2000). *Att fånga lärandet. Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra – samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber AB.
- Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber AB.

Internetsida:

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistiska- samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2013-12-05).

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Louise Stenfelt och studerar min sista termin inom lärarutbildningen på Linnéuniversitetet i Kalmar. Just nu skriver jag mitt examensarbete inom ämnet pedagogisk dokumentation. Jag kommer att undersöka begreppet pedagogisk dokumentation utifrån de didaktiska frågorna (Vad, Hur, Varför och för Vem?). Syftet är att jämföra tidigare forskning i relation till hur pedagoger förhåller sig till den pedagogiska dokumentationen, samt vilken betydelse pedagoger anser att den pedagogiska dokumentationen har för verksamheten.

Den metod som jag har valt att tillämpa för att samla in data till examensarbetet kallas för self report. Detta är en form av enkät som är uppbyggd med öppna frågor, där du ges möjlighet att svara på enkäten med egna ord samt att den fylls i när tid finns. Skriv gärna enskilt och så utförligt som möjligt, där du utgår från DIN/DINA tankar kring begreppet pedagogisk dokumentation.

Ditt deltagande i enkätundersökningen följer de etiska reglerna för forskning enligt konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, vilket innebär att din medverkan är anonym och dina svar behandlas konfidentiellt samt att svaren endast kommer att användas i examensarbetets syfte (Patel & Davidsson, 2003).

Enkäten vill jag ha tillbaka senast fredagen den 29 november 2013. Enkäten kan antingen genomföras via ett skrivet dokument på datorn som sedan skickas till mig via mail (se min mailadress nedan), eller hämtar jag personligen enkäten på din/er förskolan fredagen den 29 november 2013.

Tack för din medverkan!

Vid frågor är du välkommen att höra av dig till mig via mail eller på telefon.

Telefonnummer: 073-8434966

Mail: lollo_stenfelt@hotmail.com

Med vänliga hälsningar

Louise Stenfelt

Bilaga 2

Enkät om pedagogisk dokumentation

1. Vilken yrkesidentitet har du?

Förskollärare Barnskötare Om annat, vad _____

2. Hur gammal är du?

18-30 år 31-40 år 41-50 år 51-60 år 61 och äldre

3. Hur många års yrkeserfarenhet har du av att arbeta inom förskolan? _____

4. Vad innebär begreppet pedagogisk dokumentation för dig?

5. Vad kan enligt dig pedagogisk dokumentation bidra med till verksamheten?

6. Vad ser du för fördelar med att arbeta med pedagogisk dokumentation?

7. Vad ser du för nackdelar med att arbeta med pedagogisk dokumentation?

8. Vilken betydelse anser du att den pedagogiska dokumentationen har för dig och dina kollegor i ert yrkesutövande?

9. Vilken betydelse anser du att den pedagogiska dokumentationen har för barnen?

10. Vilken betydelse anser du att den pedagogiska dokumentationen har för barnens vårdnadshavare?

11. Hur arbetar ni med dokumentation på den här avdelningen/förskolan för att kunna följa läroplanens mål (Lpfö 98/10) om uppföljning, utvärdering och utveckling? Förklara

12. Vilken roll har barnen i ert sätt att arbeta med dokumentation? Gör barnen delaktiga och i så fall hur?